

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Biståndsarbete på allas villkor

En intervjustudie om motiven inom biståndsdiskursen och avståndets svårigheter

Linnea Arnberg

Kasper Skarrie

Kurs: LAU390

Handledare: Michael Walls

Examinator: Carl Henrik Lyttkens

Rapportnummer: VT11-2450-06

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Biståndsarbete på allas villkor –
En intervjustudie om motiven inom biståndsdiskursen och avståndets svårigheter

Författare: Linnea Arnberg & Kasper Skarrie

Termin och år: VT-11

Kursansvarig institution: LAU390: Sociologiska institutionen

Handledare: Michael Walls

Examinator: Carl Henrik Lyttkens

Rapportnummer: VT11-2450-06

Nyckelord: bistånd, motiv, makt, diskurs, avstånd, postkolonialism, organisation, policydokument, Kenya

Sammanfattning:

Detta examensarbete ingår i lärarutbildningen och befinner sig inom området för globala studier. Det tar sin utgångspunkt i vårt eget engagemang och tidigare arbete inom biståndsprojekt, vilket lett till en studie av hur biståndsdiskursen tolkas. För att belysa detta analyseras motivbegreppet inom detta område, med fokus på relationen mellan bidragsförmedlarna Sida och Forum Syd i Sverige och biståndsorganisationer i Kenya. Syftet med studien har därför varit att ta reda på hur de motiv som finns till biståndsarbete uppfattas av olika personer, med olika roller i vad vi kallat för "biståndskedjan". Vårt fokus har varit på maktrelationen mellan givare och mottagare. Studien har kretsat kring en relativt neutral diskursiv teori, med inslag av den postkoloniala teoribildningen, vilken använts för att belysa den historiska kontexten. För att söka svar på studiens syfte har vi genomfört sex respondentintervjuer, där dessa svar problematiserats utifrån tidigare forskning och olika organisationers policydokument. Detta resultat har analyserats utifrån en kritisk diskursanalys, där relationen mellan begreppen bistånd, motiv och kulturellt avstånd varit av central betydelse. Framförallt har studien kommit fram till hur vårt historiska och kulturella sammanhang speglar hur vi tolkar olika motiv i biståndsfrågor. Dessutom har studien sett tydliga exempel på hur språket kan förena och samtidigt förminska personernas roller inom biståndsdiskursen. Vidare har studien belyst det problematiska med internationaliseringsbegreppet i skolan, där vi anser att en ökad medvetenhet om motiven inom biståndsdiskursen kan leda till förändringar inom utbildningsvetenskapen.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1. 1 Introduktion	4
1. 2 Problemformulering	5
1. 3 Syfte och frågeställningar	5
1. 4 Disposition.....	5
1. 5 Förankring i styrdokument.....	6
1. 6 Förutsättningar för biståndsarbete	7
Kenya.....	7
Sida	9
Forum Syd	9
Biståndskedjan	10
2. Teoretisk anknytning och tidigare forskning	11
2. 1 Litteratordiskussion.....	11
2. 2 Tidigare forskning.....	12
Kolonialisering och utbildning.....	12
Västerlänningars syn på biståndsarbete och välgörenhet idag	13
Biståndspolitikens tre generationer	14
Givmildhet.....	14
Motiven för människor att börja engagera sig	15
2. 3 Teori	16
2. 4 Begreppsdefinitioner	17
3. Design, metod och tillvägagångssätt.....	18
3. 1 Val och motivering av metod och design	18
3. 2 Val av undersökningsgrupp	18
3. 3 Beskrivning av undersökningsförfarande	19
3. 4 Redogörelse av analysmetod.....	20
3. 5 Diskussion kring studiens tillförlitlighet.....	21
3. 6 Etiska val	22
4. Resultat.....	23
4. 1 Lokalbefolkningen ska få det bättre.....	23
4. 2 Givaren ska må bra	26
4. 3 Man ska kunna se tydliga resultat.....	28
5. Diskussion	32
5. 1 Hur tolkas motiven till biståndsarbete?	32
5. 2 På vilket sätt påverkas förhållandet mellan givare och mottagare av det kulturella avståndet?	33
5. 3 Hur påverkas projektens resultat av maktstrukturerna?.....	34
5. 4 Förslag på förändring	35
5. 5 Vad studien har för påverkansmöjligheter	35
Litteraturlista.....	37

1. Inledning

1.1 Introduktion

Alla examensarbeten börjar inte på samma sätt. Vårt börjar i november 2009 under en av årets två regnperioder, kallat "det lilla regnet", i Kibera, Nairobi, Kenya. Här i Östafrikas största slumområde, där lika många människor trängs på en yta likt en golfbanas storlek, som det bor i Storgöteborg. Där genomför vi vår lärarpraktik under tre veckor på lågstadieskolor, däribland Bible Baptiste School. Dessa saknar inte bara projektorer och Firewire-anslutningar, utan även el, rent vatten och för den delen även lärare (eftersom det knappt betalas ut lön förutom runt jul då församlingsmedlemmarna är extra generösa). Första dagen hoppar flera av oss i våra stilettklackar mellan de halvtorra lerpartierna mellan vattenpölar, för att hinna med att visa upp oss i ytterligare ett klassrum (det är svårt att göra annat än visa upp sig om man varken blir förstörd eller förstär). Nästa dag gäller det att ta kontroll över situationen. Vi snörar på oss kängorna och börjar plugga kiswahili; vi som trodde att det var vi som skulle lära eleverna någonting.

Efter tre veckor i skolan bestämmer vi oss för att vi måste göra något. Vi gör det efter ett besök hemma hos en Hiv-smittad kvinna som trots att hon är lika gammal som oss studenter redan har fem barn. Vi inser att vi aldrig kommer kunna komma hem med gott samvete, om vi inte lägger manken till. Och vad borde lärarstudenter kunna bättre än att starta upp och driva en skola? Inte en enda gymnasieskola finns för de otroligt talangfulla ungdomarna i slummen, som inte bara upprätthåller fasaden som närmast oberörda av bristen på mat, utan dessutom vågar hoppas på att det finns en väg ut ur slummen.

Sen, mer än ett år senare, är tiden för val av examensarbete på lärarprogrammet här. Hur har det egentligen gått med att starta en skola? Vi är drygt 20 personer som fortfarande ses nästan varannan vecka för att planera insamlingsgalor och studiecirkel för blivande kenyanska lärare på vår framtida skola. I dagsläget står där i Ngong, i Nairobi, faktiskt tre klassrum som i januari 2012 (om allt vill sig väl) kommer bebos av 50 gymnasieelever. De 15.000 kronor i månaden, som de rullande utgifterna förmodligen kommer hamna på, kommer alltså inte bara täcka lärarlöner och läroböcker, utan även tre mål mat om dagen för eleverna och husrum, eftersom det blir en internatskola.

Men vad är egentligen motiven till att vi bedriver detta biståndsprojekt? Gör vi det verkligen av rätt orsaker? Minns vi rektor Edwards, på Bible Baptiste School i slummen, och hans ansträngningar för att hitta ett hem till ytterligare en sjuårig pojke som borde få plats på skolan? Kommer vi ihåg Moreen, som vara så glad för att hon fick ett par år extra med sina barn tack vare att hon fick tillgång till bromsmedicin, trots att hon inte vågade berätta om sin sjukdom för sina grannar?

Förmodligen började kritiken med att vi insåg att vi inte var tillräckligt pålästa vad gällde biståndsarbete. Även de svårigheter som vi upplevt i att driva ett projekt från Sverige i Kenya och tron om att vi göra detta av "rätt" motiv, fick oss att börja fundera. För vem är egentligen vårt biståndsprojekt till för; är det för de i Edward och Moreens situation eller är det för oss själva? Där har vi ett examensarbete varmt om hjärtat.

1.2 Problemformulering

I ett examensarbete inom läraryrket är det övergripande målet att visa upp ett vetenskapligt förhållningssätt till yrkesverksamheten. Av denna anledning, och med utgångspunkt i vårt eget biståndsprojekt, är därför vårt problemområde att studera hur biståndsdiskursen tolkas, där motivbegreppet är det som analyseras. Vi gör detta med fokus på relationen mellan bidragsförmedlarna Sida och Forum Syd i Sverige och biståndsorganisationer i Kenya. Vi studerar detta genom att utgå från begreppen bistånd, motiv och avstånd, vilket kommer formuleras mer senare.

1.3 Syfte och frågeställningar

Utifrån vår problemformulering kan syftet med vår studie beskrivas så här: *Vi vill genom intervjuer studera och analysera, utifrån policydokument och tidigare forskning, vilka motiven till biståndsarbete är, där maktrelationen mellan givare och mottagare fokuseras.* Så mycket som möjligt har vi fokuserat på biståndsarbete i utbildningsform som bedrivs i Kenya, med ledning från Sverige. De frågeställningar som vi söker svar på i denna studie är:

- Hur tolkas motiven till biståndsarbete?
- På vilket sätt påverkas förhållandet mellan givare och mottagare av det kulturella avståndet?
- Hur påverkas projektens resultat av maktstrukturerna?

1.4 Disposition

För att kunna besvara vårt syfte och belysa på ett rättvist sätt det problemområde som vi gett oss in på, följer här nu en genomgång av vår examensrapports struktur. Den är uppdelad i fem delar: 1. Inledning, 2. Tidigare forskning, 3. Design, metod och tillvägagångssätt, 4. Resultat och 5. Diskussion. Innan denna inledande del är slut, kommer utgångspunkterna för arbetet beskrivas ytterligare. Först handlar det om förankringen i styrdokumentet, Lgr 11, för att examensarbetet ska få en relevans i relation till det utbildningsvetenskapliga fältet vi skriver och utbildar oss i, vilka dessutom visar på ett behov av rapporter av dessa. Därefter beskrivs förutsättningar för bistånd i Kenya, bedrivet från Sverige. Det handlar både om det socioekonomiska läget och om de berörda aktörerna. Nästa del inleds med en litteraturdiskussion där våra val problematiseras, för att sedan följas av vår studies teoretiska anknytning och tidigare forskning. Här presenteras den litteratur som bedömts vara relevant för att man ska förstå forskningsläget som studien vilar på. Detta för att sedan kunna tillgodogöra sig studiens resultat, där alltså tolkningarna av motiven till biståndsprojekt från Sverige till Kenya ska fokuseras. Denna del följs sedan av en beskrivning av studiens teori, utifrån det diskursiva fältet och därefter en genomgång och definiering av studiens diskursbegrepp, som konstruerats i form av en teoriram. I den tredje delen av arbetet formuleras vår metod och våra val diskuteras. Här ska läsaren få en uppfattning om varför vi valt vår undersökningsgrupp och hur själva undersökningsförfarandet gick till. Därefter fokuseras hur vi tänkt kring analysmetod av våra intervjuresultat, följt av en diskussion om studiens tillförlitlighet; däribland möjligheten till generaliserbarhet och reproducerbarhet av studien. Denna del avslutas med en problematisering av våra etiska hänsynstaganden. I den fjärde delen presenteras vårt resultat utifrån intervjuerna och analyseras utifrån en kritisk diskursanalys, där tre huvudteman utifrån respondenternas svar ställs mot policydokument.

Avslutningsvis, i den femte och sista delen, diskuteras resultatet, alltså våra empiriska undersökningar, utifrån de frågeställningar som studien söker svar på. Här formuleras våra slutsatser på ett mer konkret sätt, vilket följs av funderingar kring vilka påverkansmöjligheter studien har för vårt fortsatta arbete i skolan och med biståndsfrågor.

1.5 Förankring i styrdokument

För att ett examensarbete på lärarprogrammet ska uppfylla målen med kursen krävs förstas förankring i den profession vi utbildar oss i. Därför följer nu en beskrivande diskussion om hur vårt problemområde kan passa in i yrket, både utifrån vår utbildning och med förankring i styrdokumentet, vilken fortsätter under arbetets sista kapitel. Vårt examensarbete rör sig inom området för globala studier och handlar i stort om hur våra tankar från svenskt håll berör motiv till biståndsarbete. Därför känns det som en självklarhet att belysa vårt examensarbete utifrån de nya styrdokumentens allt tydligare fokusering på *internationalisering*. Dessa fastställer alltså skolans uppdrag och även om begreppet bistånd inte nämns ser vi ett samröre mellan begreppen. Vårt att nämna i sammanhanget är att vi utgår från det som står skrivet i Lgr 11¹, även om det fram till 1 juli är Lpo 94² som fortfarande gäller. (Skolverket, 2006) Detta val beror för det första på att vi bedömt studien som mer relevant i ett långsiktigt perspektiv p.g.a. detta. För det andra beror det just på att man i vårt nya skolsystem, vilket ska spegla samhällets nuvarande tankar, lägger mycket större vikt vid internationalisering än tidigare. Ur det första kapitlet i Lgr 11 (Skolverket, 2011a) finner vi tidigt detta stycke:

Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. [...] Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där. (Lgr 11, s. 4)

Eftersom det är i skolan som de nya samhällsmedborgarna formas, bör alltså en reflekterad syn på internationalisering med fokus på bistånd och dess motiv finnas med i ett tidigt stadium där. Skolverket (i rapporten *Att möta det annorlunda*, 1999) definierar t.ex. detta begrepp så här, vilket vi tagit vår utgångspunkt från:

Internationalisering sträcker sig ut över den egna skolmiljön, lokalsamhället, Norden, Europa och världen men vänder sig också inåt i en process som handlar om personlig utveckling där skolans värdegrund ska förmedlas till eleverna. Därför att internationalisering betyder inte bara aktiviteter utan också kunskaper, attityder och färdigheter. Internationalisering är samtidigt på en del skolor också ett sätt, en metod, att förmedla just dessa saker. (1999)

Vidare beskrivs det internationella perspektivet som viktigt för att eleverna ska kunna se den egna verkligheten i ett större globalt sammanhang, inte minst för att öka förståelsen för de olika kulturerna på hemmaplan. (Lgr 11, s.6-7) Kanske kan ett tydligare internationellt perspektiv bidra till att eleverna på ett nyanserat sätt förstår att det finns olika aktörer oavsett vilket samhälle man studerar, där man kan tolka motiven olika. Det är förmodligen lättare att se sin egen tillvaro om man studerar något annat på avstånd eller som det uttrycks enligt Lgr 11, att skolans personal ska ”medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen”. (Lgr 11, s.9)

I förlängningen skulle detta kunna innebära att elevernas etiska överväganden fostrar dem till *kritiskt tänkande individer*. (Lgr 11, s.10) Detta är en annan viktig ingång i vårt

1

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

2

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet

examensarbete utifrån styrdokumentet, inte minst med tanke på att vår egen problemställning formulerades utifrån kritiskt granskande av oss själva. Om vårt kritiska rannsakande resulterar i en studie kring de verkliga motiven till bistånd, med geografiskt och kulturellt avstånd mellan givare och mottagare i åtanke, så borde en tydligare diskussion om internationaliseringens roll i den svenska skolan kunna få intressanta konsekvenser. Även om detta är en större fråga, som inte kan eller ska besvaras här, känns det i sammanhanget värt att beröra. Vad är egentligen motiven till att internationaliseringen får mer plats nu än tidigare? Detta exemplifieras i inledningen av kursplanen för samhällskunskap på högstadiet, där vikten av vidgade vyer lyfts fram och att vi nu står inför en förändring där globaliseringen ökar i betydelse för utbildningsväsendet. (Skolverket, 2011b, s.79) T.ex. kan dessa punkter, hämtade från delen ”Centralt innehåll” i kursplanen, härröras till biståndsarbete och dess motiv, där arbetet ska beröra:

- nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden,
- olika organisationers arbete för att främja mänskliga rättigheter,
- hur mänskliga rättigheter kränks i olika delar av världen,
- om demokratiska fri- och rättigheter, samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen, samt
- etiska och demokratiska dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter.

Utifrån dessa exempel få man uppfattningen att det internationella perspektivet och dess fokus på kritiskt reflekterande, skulle genomsyra en stor del av den pedagogiska verksamheten. Verkligheten som vi mötts av som lärarstudenter har dock varit annorlunda. I studiens inledningsskede genomförde vi en enkät för att skapa oss en uppfattning av internationaliseringsarbete i dagens grundskolor. Av de tio lärarstudenter, som alla varit i Kenya under sin utbildning och som svarat på enkäten, är det endast en som hävdar att det bedrivits tydligt arbete med internationalisering på den VFU-skola³ personen vistas på. Samtliga lärarstudenter som svarat på enkäten har, liksom vi, med sin förförståelse utgått från en internationaliseringsdefinition där man avser arbetet gentemot hela världen. Vidare är det endast två personer som svarat att deras lokala lärarutbildare ansett att internationalisering kan vara ett pedagogiskt verktyg. Även om enkäten inte på något sätt är statistiskt säkerställd, väcker svaren en del frågor om hur internationaliseringsbegreppet i skolan är problematiskt. Detta framförallt genom hur andra närliggande diskurser i samhället, med en uttalad nyttoaspekt, influerat utbildningsvetenskapen. Hur denna studie berört detta faktum, diskuteras vidare under arbetets avslutande kapitel. Det man kan lyfta redan här är funderingen kring vad ett utvecklat internationaliseringsarbete, i ett skolutvecklingsperspektiv, skulle kunna innebära både för lärarprogrammet och för eleverna i grundskolan? För faktum är att detta examensarbete tog sin utgångspunkt i vår lärarutbildning, som gav oss möjlighet att inte bara se en annan kultur, utan även se vilka upplevelser människorna som erbjuds bistånd har. Borde då inte internationaliseringens roll som beskrivits ovan i styrdokumentet, kunna verka för något liknande för skolelever?

1.6 Förutsättningar för biståndsarbete

För att man ska kunna skapa sig en uppfattning av det som senare kommer problematiseras och diskuteras, kommer i det som följer en presentation av vilka förutsättningarna är för bistånd mellan Kenya och Sverige. Denna del inleds med en presentation av det socioekonomiska läget i Kenya, följt av en beskrivning av den svenska aktören Sida, som ansvarar för att den svenska regeringens beslut i bilateralt biståndsarbete genomförs. Därefter

³

Verksamhetsförlagd utbildning

redogörs för paraplyorganisationen Forum Syd roll i biståndsarbetet mellan Sverige och Kenya. Slutligen vävs dessa aktörers relation samman genom en förklaring av biståndskedjan. Förhoppningen är att denna del ska ge läsaren den helhetssyn om biståndsarbete som krävs för att ta till sig denna studie.

Kenya

Kenya ligger vid Afrikas östra kust och gränsar till Etiopien, Somalia, Sudan, Tanzania och Uganda. Det bor ca 40 miljoner invånare i Kenya, varav ca 3 miljoner bor i huvudstaden Nairobi, där även östra Afrikas största slumområde Kibera finns i utkanten. Området täcker endast en yta på 2.5 km² och uppgifter varierar om hur många som bor i Kibera. Enligt Kenyas egen folkräkning (Daily Nation, 2010) bor det 170 070 invånare i Kibera, men utomstående bedömare hävdar att här istället bor mellan 500 000 till 1 000 000 människor. Den diplomatiska förklaringen till denna diskrepans är att befolkningsräkningar är svåra att genomföra i slumområden, där barnafödseln är hög och medellivslängden är låg, där ca 45 % av Kiberas befolkning är under 15 år. En inte helt säker källa hävdar att ca 95 % av befolkningen i slummen lever under gränsen för fattigdom, det vill säga under 0,57 dollar/dag. (Wikipedia, 2011)

Fram till början av 1900-talet då Kenya blev en brittisk koloni levde befolkningen av landets naturtillgångar och tillverkade vapen och verktyg som de sålde. Denna lära fördes vidare via generationer, en så kallad "imitationslära", men hamnade i skymundan. (Linde, 2000, s.194) Ett exempel på en förändring som koloniseringen förde med sig var införandet av landets första skolsystem, inspirerat av det brittiska. Dessa första skolor var främst inriktade på yrkesutbildning som till exempel snickeri, mureri och bokbinderi, det dröjde många år innan även de yngre barnen kunde få gå i skolan. Trots inflytandet från kolonialstaten behölls befolkningens gamla uppdelning i form av stammar och klaner. Antalet stammar sägs idag variera mellan 60-70 stycken, beroende på källa, där Kikuyu är landets största stam, vilken ca 25 % av Kenyas befolkning tillhör. Intressant för studien är att det i det berörda slumområdet Kibera, nästan uteslutande bor personer ur minoritetsstammen Lou. Vidare berörs Kenya än idag av kolonialtiden eftersom det var då det engelska språket infördes i landet och som senare blev det officiella språket, tillsammans med Kiswahili, vilket de flesta kenyaner behärskar. (Sida, 2010) Därutöver existerar det ett flertal olika mindre språk, som följd av antalet stammar i landet.

Kenya förblev en koloni i 43 år innan självständigheten den 12 december 1962. Landets första president blev då frihetskampshjälten Jomo Kenyatta. Därefter visade Kenya en stark ekonomisk tillväxt och under det första decenniet var befolkningstillväxten i landet den snabbaste i världen. Trots denna positiva trend är Kenya fortfarande ett fattigt land enligt Sida, framförallt p.g.a. politiskt maktmissbruk, dålig infrastruktur och bristande kunskap inom jordbruket. (Sida, 2009) Därför är landet beroende av bistånd från andra länder och organisationer. Sen lång tid tillbaka, enda sen de kristna missionärerna kom till landet i början av 1900-talet, har kyrkorna fyllt en betydande funktion i biståndsarbetet. Kanske är detta en av anledningarna till att den kristna tron regerar i landet, där 70 % av befolkningen är kristna och ca 10 % av befolkningen är muslimer. (Forum Syd, 2010)

Sida

Sida är en central förvaltningsmyndighet som framförallt arbetar med ett bilateralt samarbete med mottagarländer och styrs av Utrikesdepartementet, där man definierar det bilaterala arbetet i de fall där Sverige samarbetar och ger stöd direkt till ett enskilt land. (Sida, 2009) Namnet Sida är en förkortning av *Swedish International Development Cooperation Agency*, som beror på en hopslagning av fem olika myndigheter 1995, som ursprungligen bildades 1962. Huvudkontoret ligger i Stockholm, men Sida har flera kontor runt om i världen, vilket blir intressant eftersom ett av uppdragen är att arbeta för internationella utvecklingssamarbeten. Själva insatsenheterna är placerade till utlandsmyndigheter, där 200 personer är stationerade av de sammanlagt ca 900 anställda som arbetar inom organisationen. Detta är relevant eftersom Sidas huvuduppdrag är att minska fattigdomen i världen, där huvuddelen av biståndsbudgeten går till samarbete med olika länder. Under 2010 gick ungefär hälften av Sveriges bistånd till bilateralt sådant. (Regeringskansliet, 2011)

Sida arbetar på uppdrag av riksdag och regering som skriver förordningar och meddelar hur, var och när myndigheten ska jobba. Sida genomför det uppdrag det får utifrån de regler och bestämmelser som finns inom den svenska utvecklingspolitiken, vilket definieras av policydokument. Dessa uppdrag kan bland annat handla om att förbättra levnadsvillkoren för fattiga människor genom en ekonomisk, social och miljömässig utveckling. Utrikesdepartementet fastslog 2009-01-22 vilket Sidas uppdrag i Kenya skulle vara, vilket beskrivs i policydokumentet *Samarbetsstrategi för utvecklingssamarbetet med Kenya*. (Sida, 2009). Vi har i denna studie valt att för enkelhetens skull benämna det som "Sidas policydokument". I detta utkristalliserar fem fokusområden, som biståndsarbetet i Kenya ska verka för: 1. Demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter, 2. Ekonomisk utveckling, 3. Kunskap, hälsa och social utveckling, 4. Hållbar utveckling och 5. Mänsklig säkerhet.

Forum Syd

Forum Syd är den största av 15 stycken ramorganisationer, vilket man skulle kunna definiera som en paraplyorganisation för biståndsorganisationer och arbetar med globala frågor och internationellt bistånd, framförallt i Afrika. (Forum Syd, 2011) Organisationen bildades 1995 och är ett politiskt ombud som till största delen finansieras av Sida. Forum Syd arbetar på Sidas uppdrag att förmedla stöd till enskilda, svenskägda organisationer i världen och ska:

Verka för en rättvis och hållbar global utveckling, baserad på alla människors lika värde och rätt till rimliga levnadsbetingelser, liksom en hållbar användning av jordens resurser. Allt utvecklingssamarbete syftar till att förändra fattiga människors livsvillkor och Forum Syd fokuserar särskilt på arbete för demokrati och rättigheter. (Forum Syd, 2011)

Dessa projekt sker enligt Sidas regelverk vilket bland annat innebär att organisationer som söker bidrag måste vara demokratiskt uppbyggda för att få detta stöd. Forum Syd har ca 180 medlemsorganisationer, där majoriteten är mindre föreningar. Medlemmar är även större organisationer som t ex. Rädda Barnen och Diakonia (ett biståndsorgan för flera svenska kyrkor). Forum Syd har likt Sida sitt huvudkontor i Stockholm, men har även flera mindre kontor runt om i världen för att underlätta för de ca 400 projekt man genom bidragsförmedling stöttar varje år. De ingår i ett internationellt nätverk där en av deras huvuduppgifter är att bevaka och påverka de frågor som beslutas både på internationell- och

nationell nivå. Nedan beskrivs deras fem fokusområden: 1. Jämställdhet, 2. Miljömässig hållbar utveckling, 3. Fred och konflikthantering, 4. Hiv/aids frågor och 5. Fattighetsfrågor. Detta vidareutvecklas i deras policydokument *Mångfalden är vår styrka* (Forum Syd, 2007), vilket i sammanhanget kan tyckas viktigt att belysa eftersom det ligger till grund för vilka projekt som organisationen ger finansiella bidrag till:

- ”All erfarenhet visar att diskriminering av kvinnor hämmar samhällsutvecklingen och att få insatser har så positiv betydelse för utveckling som de som stärker kvinnors ställning. Jämställdhet innehåller en förändringspotential på livets alla områden.” (s.9)
- ”Medvetenheten har ökat om hur beroende mänskligheten är av naturresurser som grund för sin försörjning och av ett ekosystem i balans.” (s.5)
- ”Eftersom krig och annan våldsutövning innebär den mest extrema formen av rättighetsberövande, är freds- och försoningsarbete en viktig del av stödet för mänskliga rättigheter.” (s.8)
- ”Med vårt arbete vill vi både bidra till att stärka de fattiga; genom starkare organisationer, basutbildning, primärhälsovård och andra grundläggande sociala faktorer.” (s.7)
- ”Vi sätter fattighetsbekämpning i centrum för vårt arbete.” (s.7)

Biståndskedjan

Dessa ovan beskrivna delar hänger ihop i vad man skulle kunna kalla för en biståndskedja. Processen börjar egentligen i regeringens och utrikesdepartementets beslut om hur biståndspolitiken ska se ut. Därefter skickas uppdraget vidare till Sida som ska se till att biståndspengarna portioneras ut till olika välgörenhetsorganisationer, utifrån att de uppfyller de krav som den svenska biståndspolitiken satt upp. Som en extra aktör i ledet kommer här t.ex. Forum Syd in, som bl. a. arbetar med att besluta om vilka de projekt är som ska få bidrag. Den slutgiltiga utbetalningen av bistånd sker följaktligen av Sida eller som ett förlängt led via Forum Syd. Sida avgör även under hur lång tidsperiod organisationen kommer att få stöd. Det kan variera beroende på projekt men dessa perioder kan dock inte pågå längre än max 4 år. Efter denna 4-årsperiod kan då organisationen göra en ny ansökan hos Sida och på så sätt eventuellt få en förlängd biståndsperiod. Cirka hälften av det svenska biståndet kanaliseras genom multilateralt bistånd, där biståndsarbetet bedrivs genom stöd till organisationer såsom FN, Världsbanken och Regionala utvecklingsbanker, men även mindre aktörer (Sida, 2009). Just nu har Sverige ett stort fokus på afrikanska länder söder om Sahara, samt konfliktdrabbade områden. Nedan exemplifieras den multilaterala biståndsprocessen, mellan privata biståndsgivare och välgörenhetsorganisationer citerat från en mailkorrespondens med en handläggare på en av Sveriges största biståndsorganisation:

När pengarna kommer in till oss från givarna kan de antingen gå in i en pott som vi kallar 'allmänna medel' och därifrån använder vi pengarna till de ställen/områden där de gör mest nytta just nu. Eller så kan givaren även välja att öronmärka sin gåva till exempelvis katastroffonden där pengar går till katastrofer eller till ett specifikt land/projekt och då ska pengarna gå dit.

När pengarna väl är i Kenya fortsätter förstås biståndskedjan, men här ser den olika ut. Detta beroende på om det handlar om bilateralt- eller multilateralt bistånd, vilket land som bedriver detta och även på i vilken grad av samarbete givare och mottagare har byggt upp. Just dessa tre aspekter berörs mycket i vår studie, där framförallt den sistnämnda är av stor vikt.

2. Teoretisk anknytning och tidigare forskning

För att kunna besvara syftet, alltså att studera motiven till biståndsarbete utifrån att fokusera på avståndets svårigheter, krävs en redogörelse av forskningsläget inom detta problemområde. Kapitlet inleds med en diskussion kring den litteratur och de avhandlingar som vi grundar vår studie på, följt av en beskrivning av kolonialismen ur ett historiskt perspektiv. Därefter belyses den tidigare forskningen inom tre relevanta teman: motiv, bistånd och avståndet Sverige-Kenya. Vidare presenteras den teori som vi valt att genomföra studien utifrån och kapitlet avslutas sedan med att diskursbegreppen definieras.

2.1 Litteratordiskussion

I hela studien har vi försökt ha ett så genomgående fokus som möjligt; nämligen att litteraturen ska försöka ha ett inifrånperspektiv, alltså skrivas av författare i liknande vår situation. Ett exempel på detta är boken *Bra Bistånd* (1985), där författarna D. Millwood och H. Gezelius beskriver flera biståndsprojekt som genomförts i Afrika och Sydamerika. Här analyseras fördelar och nackdelar med de olika projekten, vilket gett oss mycket inför vår egen studie. Även författaren P. Singer har forskat om dagens syn på bistånd och välgörenhet. Han beskriver människors föreställning om ämnet samt ger förslag på hur man ska kunna förbättra inställningen till biståndsarbete (*Singer The life you can save*, 2009). Vi har valt att använda oss av litteratur likt denna för att kunna tydliggöra perspektivet på ett så rättvist sätt som möjligt. Med detta beslut snävas litteraturen in, vilket i vissa fall lett till att viss forskning kan upplevas som att den kommit till åren. Vi ser dock inte detta som ett stort problem, framförallt av två anledningar. För det första är forskning med utgångspunkt i den egna erfarenheten en personlig iakttagelse, vilket vi anser inte förändras lika mycket som om det vore en strikt studie av personer som inte är själva bedriver biståndsarbete. För det andra beror det på att vi använder oss av policydokument och då utgår vi från det senast utgivna dokumentet, som alltså är det som gäller.

Dessutom kan man säga att vi varvat mellan svensk-, kenyansk- och övrig engelskspråkig forskning. En svensk forskare vi utgått mycket ifrån är Eva Jeppsson Grassman och hennes studie *För andra och för mig* (1997), där hon diskuterar synen på frivilligt arbete och välgörenhet. Hon har bland annat frågat sina respondenter om deras motiv till frivilligt arbete samt hur de började engagera sig i välgörenhet. Vi anser att denna studie hjälpt oss att bredda vår vy inom ämnet. Vi har även analyserat boken *Government and Voluntary Organizations* (Kuhnle & Selle, 1992), där maktförhållandet mellan regering och välgörenhetsorganisationer i bl.a. Norge diskuteras. Den engelskspråkiga forskningen har fått stå för den övergripande synen på biståndsarbete, eftersom det gjorts mer internationella studier än svenska, samt att det varit problematiskt att hitta forskning från kenyanska forskare. Däremot har vi funnit en del östafrikansk forskning, exempelvis i antologin *Globaliseringens kulturer* (Thörn (red.), 1999), där fokus varit att definiera den postkoloniala teorin. Denna antologi fyller en viktig funktion i vår studie därför att den visar på hur författare från de tidigare koloniserade samhällena själva definierar kolonialismen, vilket är intressant utifrån att vi själva angriper detta forskningsfält med ett eget ”inifrånperspektiv”. Denna antologi används visserligen framförallt senare i analysen, då i relation till författarna Bergström och Boréus skrift *Textens mening och makt* (2005), där dessa tillsammans fyller en viktig funktion som grund för vår

diskursanalys. I denna del har vi istället valt att utgå från boken *Den svarte mannens börda* (R. Gustavsson 1972), för att få ett mer historiskt perspektiv på kolonialtiden och de olika länders dåvarande syn på maktförhållande. Den svenska litteraturen har vi alltså medvetet givit en särställning inom vissa delar av rapporten. Göran Linde, forskare vid Lärarhögskolan i Stockholm, har problematiserat kring biståndsarbete utifrån det utbildningsvetenskapliga fältet i en artikel kallad *Avkolonisering och utbildning i Östafrika* (2000), vilken fått en viktig ställning i denna studie. En av anledningarna till detta är eftersom vi haft ett tydligt syfte att studera en svensk företeelse; nämligen att bedriva biståndsarbete som utgår från Sverige.

2.2 Tidigare forskning

Synen på välgörenhet och biståndsarbeten har ändrats mycket sedan kolonialtiden. I det som följer har vi valt att fokusera på Afrika, med stark inriktning på Kenya och problematisera begreppet bistånd utifrån en historisk synvinkel med fokus på skola. Kenya blev en brittisk koloni i början av 1900-talet, då flera länder kom till Afrika och tog land. Främst var det länder som Tyskland, Portugal, Frankrike och Storbritannien som koloniserade den Afrika kontinenten. Kolonistörerna tog över länderna och utnyttjade landets naturtillgångar samt dess invånare som billig arbetskraft (Gustavsson, 1972, s.15). Under 40 år förblev landet Kenya en brittisk koloni. Först under frigörelsen år 1963 kunde kenyanerna ta tillbaka makten över sitt land och dess tillgångar. I samband med frigörelsen köpte flera briter ut de "vita kolonialisterna" (Gustavsson, 1972, s.101), vilket innebar att landets lokalbefolkning kunde få en chans att tjäna sina egna pengar, vilket medförde att många kenyaner fick en ökad inkomst och en förbättrad livssituation. Men denna ekonomiska blomning varade tyvärr inte länge, detta berodde förmodligen som ovan nämnt på politiskt maktmissbruk och dålig infrastruktur. Kenya skulle alltså åter behöva ekonomiskt stöd, vilket ledde till att flera länder runt om i världen började ge bidrag till flera afrikanska länder för återuppbyggnad. Detta var början till den aktuella biståndspolitik vi befinner oss i än idag. Det koloniala tänket om att den vite mannen kommer till Afrika för att hjälpa de okunniga afrikanerna (Gustavsson, 1972), tror många att vi lagt bakom oss för länge sedan, men vissa studier som gjorts i ämnet visar på annat (jfr t.ex. Thörn (red.), 1999).

Kolonialisering och utbildning

Göran Linde (2000) beskriver att biståndsarbetet i Afrika började i form av missionärsarbete inom utbildningssektorn. Det var under kolonialtiden som engelska missionärer kom till landet (Kenya) för att bland annat införa ett skolsystem likt de europeiska. Målet var att hjälpa till med utbildningen i hopp om att därifrån kunna starta en positiv spiral i landet som sedan kunde leda till att landen skulle kunna stå på egna ben. Linde hävdar att skolan och institutionaliserad utbildning var en av de främsta sektorerna i Afrika som importerades via kolonialismen och som sedan fortsatt att existera tack vara biståndsarbetare. Efter befrielsen i början av 60-talet tog viljan att bygga skolor i Kenya fart. Flera hjälporganisationer ville hjälpa skolutvecklingen i landet och ge de afrikanska barnen en lika värdig utbildning som kolonialbarnen. Dessvärre innebar detta att de läroplaner som skolorna använde kom från de europeiska skolorna vilket innebar att läroplanerna saknade bland annat "inhemskt ursprung och tradition." (Linde, 2000), följden blev att undervisningen utelämnade stora delar av landets egen kultur.

Efter några år började de afrikanska länderna att själva skriva sina läroplaner, men än fanns det kvar många spår av det europeiska "tänket". Ett exempel var synen på den traditionella familjen, de familjer som visades i skolböckerna var visserligen mörkhyade men än visade de familjekonstellationer likt den europeiska, som vanligtvis bestod av två föräldrar och två barn, en flicka och en pojke. Det är ytterst ovanligt att afrikanska familjer enbart har två barn, utan

ofta är familjerna väldigt stora och då där även kusiner och mor- och farföräldrar bor tillsammans (Linde, 2000, s.196). I sammanhanget blir Franz Fanon, som kanske är den mest framstående tänkaren inom den postkoloniala teoribildningen, och hans ord intressant. Han menade att koloniserarens grundläggande önskan om personerna i kolonierna var att de skulle bli "nästan lika, men inte riktigt". (Thörn, (red.) 1999, s.26) Kenya har således fått överta många av västerlänningarnas seder och bruk, men frågan är om tanken någonsin var att de skulle överta det helt fullt ut?

Västerlänningars syn på biståndsarbete och välgörenhet idag

I det som följer ska vi nu lämna kolonialismen bakom oss för ett tag och istället studerar den svenska synen på bistånd och hur denna utveckling har sett ut under åren. Som vi förklarade i tidigare kapitel är en av Sveriges ledande välgörenhetsorganisationer Sida som styrs av landets regering. Sida bildades samma år som Kenya blev självständigt det vill säga år 1962. Samma år skrev även Sida det riktlinjer för hur det svenska biståndsarbetet skulle fungera. År 1978 när riksdagen och regeringen godkänt dessa riktlinjer blev det Svensk lag. Bestämmelsen sade att "huvudmålet för svenskt bistånd är att höja de fattiga människornas levnadsnivå genom att främja en utveckling enligt de fem detaljerade målen att arbeta för" (Linde, 2000, s.199)

De övriga målen var: Resurstillväxt, Ekonomisk och social utjämning, Demokratisk, samhällsutveckling, Ökat politiskt och socialt oberoende och Framsyn hushållning med naturresurser och omsorg om miljön. Några år senare tillkom ytterligare två mål där fokus lades på jämställdhet mellan kvinnor och män och hållbar utveckling inom miljön. Sverige är en av de ledande länderna i världen inom biståndspolitik och därför en viktig aktör i den bilaterala biståndspolitiken. Tillsammans med bl.a. de nordiska länderna, Holland, Schweiz och Kanada bildade Sverige en grupp som kallade sig "The likeminded group". (Linde, 2000) Tillsammans lade de upp biståndspolitiken i världen och gjorde en gemensam ansträngning att minska världens fattigdom. "The likeminded group" stod nära FN, Världsbanken och Internationella valutafonden, vilket innebar att gruppen hade ett stort inflytande i biståndspolitiken.

Vad är då den egentliga anledningen till att man bör donera pengar till de behövande? Författaren Peter Singer (2009) besvarar detta utifrån Bibelns gyllene regel, vilken även på liknande sätt uttrycks i andra religioner: "Behandla andra som du själv vill bli behandlad!" (2009, s.16) Flera studier har gjorts om varför vi bör donera pengar och en fråga som i sammanhanget ofta kommer upp är enligt Jeppsson Grassmann (1997): "Vilka motiv har människor för att ge tid och kraft till oavlönat arbete i form av frivilliga insatser?" (1997, s.15) Singer som även han studerat detta område beskriver ett förslag till svar på frågan, nämligen att vi i vårt samhälle vill passa in. Man vill inte vara sämre än någon annan, det vill säga, om man ser någon donera en summa till välgörenhet vill man även själv ofta göra det samma (2009, s.64). Att vi människor här i väst har en relativt enad syn på Afrika kan vara ganska förståeligt eftersom vi alla förmodligen får våra "bilder" från ett mer eller mindre vinklat media flöde. Att ta en tur till ett u-land och besöka svältande barn är inte någon vanlig semester för en västerländsk familj. Att de bilder vi då får se ofta handlar om svältande barn är troligtvis ett medvetet val. Forskning visar att en av anledningarna förmodligen är att människors vilja att hjälpa väcks vid synen av gråtande barn och fattiga människor som har det svårt. En forskare som studerat detta är Singer (2009), som anser att människors syn och vilja till att göra en skillnad handlar om att inse att även den lilla insatsen faktiskt kan göra en skillnad. Om man frågar en person på gatan, i ett västerländskt land, om hur de tror att det ser ut i Afrika, får man förmodligen relativt snarlika svar. Till detta bör tilläggas det som

Millwood beskriver i sin bok (1985), att ”Både vi i västländerna och de i u-länderna bär på förvrängda bilder av varandra” (1985, s.163), vi får inte glömma att det även finns människor i dessa länder som har det bra. Millwood fortsätter med att ”vad vi gör beror på den bild vi har. Här har organisationerna en mycket svår uppgift som mellanhand.” (1985, s.163)

Biståndspolitikens tre generationer

Göran Linde (2010) menar att Sveriges syn på välgörenhets- och biståndsorganisationer har ändrat riktning under de senaste 50 åren. Linde har valt att kalla de olika perioderna för generationer, där han beskriver att man tydligt kan se tre olika utvecklingsgenerationer. Under den första generationens doktriner, vilka kan beskrivas som vägledande principer utifrån regeringens inställning till bistånd, var det utjämningsarbete som var i fokus. Linde (2000) menar att biståndet skulle nå de fattiga och att man tänkte sig nå detta mål genom att särskilt prioritera landsbygdsutveckling, vattenförsörjning, hälsosektorn och skola. (2000, s.200) Målen var att använda sig av projektdrivning, vilket innebar att arbetet ska ha en tydlig början och ett slut. Frekventa projekt under den här perioden var t.ex. byggnation av skolor och borrande av brunnar. Det handlade om ”bistånd på mottagarens villkor” (2000, s.200). Målet var att inte under några omständigheter lägga sig i landets egna seder utan enbart underlätta befolkningens vardag. Linde problematiserar mycket kring denna utgångspunkt, vilket även vi kommer göra senare i arbetet. Han tillägger att: ”Självkritiken för att lägga sig i andra länders angelägenheter och pracka sina egna lösningar på andra är ett kärt tema i den västliga biståndsdebatten.” (Linde, 2000)

Den andra generationens doktrin kom till under 70-talet och innebar en lägesändring av målen, man ville nu att biståndet skulle lägga större fokus på politiskt och socialt oberoende. Detta innebar att doktrinen ”stödde de nationalistiska dragen”(Linde 2000). Länderna skulle nu istället få ett större belopp till sin stadsbudget för att på så sätt själva kunna ta ansvar över landets utveckling. Forskarna S. Kuhnle och P. Selle (1997) studerade denna doktrinens syn på bistånd, och konstaterade att det handlade om: ”A national budget which went beyond the traditional state budget in terms of spelling out the goals and ambitions of economic policies.” (1997, s.159)

I början av 80-talet drog sedan den tredje generationens doktrin igång. Huvudmålen handlade om demokrati och mänskliga rättigheter. Under 1990-talet inleddes ett samarbete mellan givarländerna och stora biståndsorganisationer, tillsammans började de diskutera förutsättningarna för bistånd. De såg gärna att det sattes större fokus på hälsa, undervisning och socialpolitik. Även villkoren för bistånd höjdes genom att kraven på policydokument och strategiplanering ökade. Det innebar att biståndsmottagarna blev beroende av att planera och skriva policydokument för att få stöd i form av bistånd. Dessvärre var det få av mottagarna som hade några kunskaper av detta vilket i sin tur ledde till att de var tvungna att be biståndsgivarna om hjälp. Följden blev att mottagarna blev tvungna att släppa in biståndsgivarnas representanter i deras kommittéer. Denna konstellation gav då biståndsgivarna åter makten över situationen, vilket dock mottagarna uttryckte starkt motstånd mot. Denna polemik belyser författaren Linde (2000) genom att citera Financial Times, där de i mitten av 80-talet skrev att: ”They are sending smart white boys to tell them how to run their countries”. (2000 s.201)

Givmildhet

Vad krävs då för att ändra på denna inställning? Singer (2009) visar i sin studie att om man låter en person se en bild på ett svältande barn och sedan berättar lite om dess bakgrund, ökar chansen att personen i fråga kommer att vilja donera pengar till detta barn. Detta förklarar han

(2009) med uttrycket "put a face on it", vilket innebär att man vill skapa en relation till personen. Om man däremot enbart visar en bild på en summa pengar och till exempel säger att om du ger 100 kronor kan du rädda livet på 20 personer, då är det mindre troligt att denna person vill donera pengar. Vidare menar författaren att personer som får höra att de kan rädda till exempel 10 % av befolkningen i ett land, ger mer än de som får höra att de kan rädda 5 000 personer: "The proportion of lives saved often carries more weight than the number of lives saved". (2009, s.53) Det har även bevisats att det är mindre troligt att en person ger bistånd till en organisation om det handlar om att donera pengar och inte ett mer konkret föremål. Singer beskriver ytterligare att ett av skälen till att folk inte anstränger sig mer för välgörenhet är att många går med inställningen att en donation är som "drops in the ocean", vilket innebär att de resonerar att det lilla de donerar förmodligen inte kommer göra någon skillnad. Singer ställer sig denna fråga i sin studie, "Is it true that a relatively modest donation to an aid agency can save a life?" (2009 s.85).

Eva Jeppsson Grassman (1997) genomförde en studie där hon undersökte människors syn på välgörenhet, där efter studerade hon även deras personliga bakgrund och uppväxt för att se om det kunde finnas någon likhet mellan respondenterna. I sin studie intervjuar hon 14 stycken brett skilda personer i Sverige i åldrarna 16-72. Hon lät dem svara på frågor om välgörenhet och frivilligt arbete, om deras motiv och inställning till ämnet. Studien visade bland annat att människors motiv kan variera beroende på vilken livssituation de befinner sig i och deras tidigare erfarenheter. Hon tillägger även att en människas motiv till varför de börjar med välgörenhet kan vara helt skild från motivet till varför de fortsätter, hon tillägger även att "Det kan vara en känslig fråga att fråga någon om deras motiv till givandet", (1997, s.42) trots detta svarade flera av hennes respondenter att stor del av deras motiv handlade om att själv må bra. En respondent i hennes studie svarade att: "Jag får lätt skuld känslor och tycker att jag måste göra något för mina medmänniskor!" Vissa gör det alltså för att kunna sova lugnt om nätterna och för att kunna känna sig nöjda med sig själva. Det man kan fråga sig då är om det är okej att hjälpa andra, för sin egen skull? Och behöver man verkligen må dåligt för att man inte bistår någon? Svaret på dessa frågor, vilket också genomsyrar flera av respondenternas svar, var enligt Jeppsson Grassman att "motivet för att arbeta frivilligt får dock aldrig vara att i första hand få något själv." (1997, s.49)

Motiven för människor att börja engagera sig

Författarna Millwood och Gezelius (1985) ställer sig några i sammanhanget intressanta frågor, om våra olika motiv till välgörenhet:

Är välgörenhet grundad på medkänsla?... politisk solidaritet?... ett försök att modernisera utländer (så de blir mer lika oss)?... för att lätta det dåliga samvetet över att ha mer än de behöver när andra svälter?... ett sätt att sprida det du tror på och verka för här hemma internationellt? (1985 s.165)

Svaret på denna fråga är enligt författaren, Jeppsson Grassman (1997) som vi nämnde ovan, att motiven varierar mellan olika individer. Några börjar engagera sig efter att de varit med om en tragisk upplevelse, upplevt eller sett hur andra människor har det, det vill säga faktiska upplevelser eller yttre omständigheter är svaret på varför de började med välgörenhet. Andra personers motiv behöver inte vara lika tydliga, de kanske helt enkelt kände att de ville hjälpa till och ge till dem som behövde. Jeppsson Grassman avslutar stycket med att utifrån sin studie konstatera att "ingen beskrev dock sin väg till det frivilliga arbetet som ett medvetet beslut att gå ut för att göra goda gärningar." (1997, s.92)

En annan viktig aspekt av varför personer väljer att engagera sig inom biståndsarbete, är media. Det är genom reklam och nyhetssändningar och informationsblad som de flesta människor får upp ögonen och intresset för biståndsarbete. T.ex. skriver Röda Korset i en av sina årsböcker om vikten av massmedia, där de menar att det utan media skulle det bli svårt att samla in pengar till deras arbete (Pollard, 1994). Samtidigt kan alla dessa bilder av människor i nöd lätt bli för mycket så att man helt enkelt ”stänger av” och inte orkar ta det till sig. Avslutningen på denna del hämtas därför från P. Singer:

Reading about the death and seeing the devastation on television aroused my sympathy for the families of the victims, but i did not stop work or lose sleep.”...”no one i knew did.”(2009, s. 50)

2.3 Teori

Efter att det nu framgått vilken tidigare forskning som ligger till grund för vårt problemområde, är det nu på sin plats att definiera den teori vår studie tar sin ansats från, vilken ska stödja analysen. Vårt arbete handlar om att studera hur biståndsdiskursen tolkas, där motivbegreppet analyseras, med fokus på avståndet mellan Sverige och Kenya. För att kunna genomföra detta krävs en definition av vad vi menar när vi talar om denna *diskurs*. Michael Foucault definierar allmänt begreppet diskurs som ”hela den praktik som frambringar en viss typ av yttranden”. (Bergström & Boréus, 2005, s. 309) Det bygger alltså på hur man tolkar det som sker, samt vad som kan tänkas vara anledningarna till det, vilket vi kommer att ta fasta på när vi försöker analysera olika biståndsmotiv. I sammanhanget kan det vara värt att nämna att det finns fler vidgade diskursdefinitioner som vi valt att inte använda oss av. Ett exempel på detta är Norman Faircloughs tredimensionella diskursbegrepp, där diskurs som text, som diskursiv praktik och som social praktik skiljs åt. (Bergström & Boréus, 2005, s.308) Anledningen till detta val är enkel och beror på att vi försökt se likheter och skillnader mellan våra respondenters svar, gentemot rådande policydokument.

Vårt syfte tar sin ansats från hur olika normer, värderingar och ideologier påverkas av den rådande biståndsdiskursen. För att kunna besvara syftet har vi sökt en så neutral ansats som möjligt och genomfört en kritisk diskursanalys. (Bergström & Boréus, 2005, s.321) Hur detta i praktiken kommer att se ut motiveras och förklaras mer ingående under punkt 3. 4 i metodkapitlet. Dessutom definieras de begrepp vi tagit fasta på i vår analys, under nästa rubrik 2. 4. Vårt att nämna redan här är dock hur denna teori knyter an till biståndsdiskursen. För det första är förhållandet mellan kunskap och makt intressant inom teoribildningen, vilket i denna studie är viktigt då vi intervjuat personer med olika hierarkiska roller inom biståndsdiskursen. Författarna Bergström och Boréus (2005) menar att studiet av diskurser kan kopplas till olika maktordningar, inte minst därför att vårt språkliga mönster sätter gränser för hur vi tänker och handlar. (2005, s.306) Viktigt att beakta är dock att makt och kunskap inte är en teori om diskurs, utan istället i sammanhanget är ett belysande exempel på hur någon förmyndar över någon annan. Många exempel på detta kommer att påpekas av respondenterna, rent konkret kan det handla om vem som i biståndsdiskursen har makten att söka bidrag eller ha de rätta tekniska förutsättningarna.

För det andra knyter den kritiska diskursteorin an till biståndsdiskursen genom att den är relativt neutral, trots att den har vissa drag av den postkoloniala teoribildningen. Det som gör den postkoloniala teoribildningen problematisk att använda i sammanhanget är att den mer eller mindre utgår ifrån att samhället ser ut på ett visst sätt efter att kolonialstaterna lämnat, där vi fortfarande befinner oss i en maktsituation. Den postkoloniala tänkaren V. Y. Mudimbe (Thörn (red.), 1999) formulerar detta mycket slående när han kritiserar försöken att frigöra sig från kolonialismen och hävdar istället att vi ”snarare är fångade i den koloniala logiken än är

förmögna att gå bortom den”. (1999, s.26) I vår studie används den postkoloniala teorin som ett hjälpmedel för att i biståndsdiskursen kunna analysera våra respondenters svar, just därför att det är en historisk förutsättning för hur diskursen tolkas. Den teoretiska utgångspunkten för studien av biståndsdiskursen i en kritisk diskursanalys, där makt/kunskap och postkolonialism är två förutsättningar, är därför den ständigt centrala frågan när det handlar om biståndsarbete; hur tolkar vi egentligen relationen mellan givare och mottagare?

2.4 Begreppsdefinitioner

I en diskursanalys är det av avgörande karaktär vilka begrepp man väljer och hur man väljer att definiera dessa. Diskurs, makt och postkolonialism för att nämna några, har redan berörts. Vi har valt att utgå ifrån de tre begreppen bistånd, motiv och avstånd, vars relation till varandra alltså analyseras utifrån en kritisk diskursanalys.

Det första av våra diskursbegrepp är *bistånd*, som egentligen kan ha flera olika innebörder. Som ord beträffat har det sin grund i att man ”bistår” någon. För att man ska kunna bistå någon har det höjts röster om att man ska ta hänsyn till alla olika påverkansfaktorer på landets positiva utveckling. Bl.a. har Sida lyft åsikten att det är svårt att hävda att detta sker när man har så höga handelstullar och genomför så omfattande jordbrukssubventioner som man gör idag. (Sida, 2010) En annan svårighet med begreppet bistånd, är det i biståndsarbete allt mer eftersträvansvärda utbytet och samarbetet, för att jämna ut maktbalansen. Författarna Millwood och Gezelius skriver i sin bok *Bra bistånd*, (1985, s.105) att ”Bra bistånd innebär ett utbyte av något slag: båda sidor lär, båda ger och tar”. Även om vi valt att genomföra en studie med en relativt neutral teori, så har vi samtidigt den postkoloniala debatten i åtanke. Eftersom diskursanalysen kommer förhålla sig mycket runt makt/kunskapsdiskussionen har vi valt att använda just begreppet bistånd och inte *utbyte* eller något i den stilen. Detta då vi menar att makt när det handlar om bistånd även kan ses på mer subtila nivåer, än vad man menar med utbyte. Med begreppet bistånd skapas dessutom förhoppningsvis en klar bild för läsaren av vad det handlar om, samtidigt som det faktiskt fortfarande är det rådande begreppet inom det område vi befinner oss i.

Det andra diskursbegreppet vi valt att kretsa analysen kring är *motiv*, vilket i studien avgränsas något genom fokus på förhållandet till biståndsbegreppet. Märk väl att den diskursiva praktiken ramas in av biståndsdiskursen och motiven i sammanhanget då snarare är problematiserar den. Forskaren Jeppsson Grassman (1997) menar att motiv är något som ”utgår från handlingen och avser den mening individen tillskriver den för att förstå sig själv och sin tillvaro [...] För att man ska kunna tala om motiv måste den frivilliga insatsen ses som en avsiktlig handling från individens sida.” (1997, s.16) Eftersom vår studie i mångt och mycket liknar vad denna författare gjort är vår definition snarlik. Dock bör det förtydligas att vi valt att studera hur motiven förhåller sig till den biståndsdiskurs där makt och kunskap är viktiga faktorer, vilket skapar förutsättningar för denna distinktion. I sammanhanget känns det därför än en gång värt att nämna att vår studie är en diskursanalys, varför samspelet mellan begreppen, hur dessa påverkar varandra, är det mest centrala. Därför blir motiv som begrepp i denna rapport framförallt ett uttryck för hur man tolkar det som uttrycks och avhandlas.

Det tredje diskursbegreppet, och följaktligen det sista som här ska definieras, är *avstånd*. Begreppet brukar oftast användas i geografisk betydelse; vilket inte är betydelsen här, men inte för det oviktigt i sammanhanget. Det avstånd som skiljer mellan givare och mottagare i kilometer och mil, är en viktig faktor för hur det kulturella avståndet tolkas. Detta är fokus i denna studie; alltså på vilket sätt påverkar våra skillnader i ett historiskt-, ekonomiskt- och socialt perspektiv hur man tolkar motiven till biståndsarbete?

3. Design, metod och tillvägagångssätt

Studien syftar till att studera motiven till bistånd och svårigheterna med avståndet mellan givare och mottagare. I det som följer kommer vi att beskriva och motivera vilka metoder vi valt för att besvara detta syfte. Vidare presenteras och diskuteras vårt val av respondenter och hur dessa intervjuer liksom analysarbetet gått till. Därefter motiverar vi vårt val av analysmetod, följt av en kritisk diskussion om studiens tillförlitlighet, vilket följs av en avslutande problematisering av våra etiska ställningstaganden. Vi har lagt upp det på detta sätt för att läsaren ska förstå våra val och tillvägagångssätt, så att detta inte står i vägen för att förstå studiens argumentation och resultat.

3.1 Val och motivering av metod och design

När vi skulle välja metod för att besvara vårt syfte var vi väl medvetna om att vi var tvungna att använda oss av vad Staffan Stúkat betecknar som metodtriangulering. (2005, s.124) Med detta menas att vi har använt oss av flera metoder; visserligen med störst vikt lagt vid personliga intervjuer. Därutöver har vi studerat och analyserat policydokument från UD, Sida och Forum Syd, samt även genomfört en inledande enkät med lärarstudenter som varit i Kenya. Det senare för att skapa oss en överblick om hur arbetet med internationaliseringen upplevs i skolan och möjliggöra ett kritiskt förhållningssätt till begreppet. (jfr Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2007, s.287) Anledningen till att vi valt att framförallt fokusera på intervjuer, trots att en mer genomgående studie av policydokument kanske ökat möjligheten till arbetets generaliserbarhet, är därför att vårt primära fokus varit att försöka få en inblick i biståndets motiv; vilket i sig är ett subjektivt begrepp och trovärdigheten blir större om det kommer från personliga kontakter. Studien har handlat om att förstå vilka diskurser som är kopplade till motivbegreppet och hur dessa tolkas av de olika respondenterna, varför detta val dock bedöms relevant. Det faktum att vi befinner oss i Sverige som givare i ett biståndsprojekt i Kenya, kan av vissa kanske uppfattas som försvårande i vår forskning. Vi menar dock att detta istället kan vara något positivt, framförallt för att vi försöker vara ännu mer självkritiska just p.g.a. denna anledning. Därför vill vi redan i detta inledande skede påpeka att vi är väl medvetna om att t.ex. studiens val av undersökningsgrupp kanske påverkar möjligheten till generalisering. Dock anser vi att just motivbegreppet inom biståndsdiskursen kan vara intressant för forskningsfältet, i och med den kritik vi riktat mot vårt eget biståndsprojekt.

3.2 Val av undersökningsgrupp

I vår studie har vi valt att intervjua sex personer. Det finns egentligen flera olika anledningar till att det blev just de här personerna. För det första sökte vi respondenter som vi trodde skulle kunna bidra till att göra studien intressant och förhoppningsvis göra det möjligt för oss att besvara studiens syfte. Vi sökte medvetet efter att en majoritet av våra respondenter skulle ha ett perspektiv inifrån ett eget biståndsprojekt. Detta för att kritiskt kunna jämföra detta med andra respondenter/informanter som istället har ett utomstående perspektiv på enskilda biståndsprojekt. Respondenterna skulle ha olika bakgrund och vara från olika kulturer, men alla med en koppling till utbildningsprojekt i Kenya. Detta hoppades vi skulle ge studien flera intressanta aspekter. Dessutom är det värt att nämna att intervjuerna skett på lite olika sätt, även detta av olika anledningar. När vi skulle genomföra personliga intervjuer fick vi inrikta oss på de personer som befann sig i Sverige (i Göteborg). Vi genomförde två personliga intervjuer, vilka fått en central plats i denna studie, inte minst p.g.a. att personliga intervjuer skapar en större möjlighet till ett bättre samspel och interaktion mellan forskaren och

intervjupersonen, än vad en frågeundersökning gör. (Esaiasson m.fl., 2007, s.283) Den ena intervjun genomfördes med en person (som här benämns som John) idag bosatt både i Sverige och Kibera, Nairobi. Han är ansvarig för flera utbildningsprojekt i slummen, där han även har vuxit upp. Den andra personen är vice ordförande i en frivilligorganisation som har sin bas i Sverige, men driver sina projekt i Kibera, Nairobi. Han har varit i Kenyas slumområde många gånger de senaste åren och beskriver sin mer informella roll i frivilligorganisationens styrelse som ”den som för lokalbefolkningens röst på mötena i Sverige”. (ur intervjun 110418) I denna studie kallas han för Michael. Vi sökte ytterligare respondenter, dessa befann sig dock under tiden för intervjuerna i Kenya, varför dessa intervjuer i ett inledande stadium skedde över mail och följdes sedan i ett av fallen upp över telefon. Den ena personliga intervjun var den första vi genomförde i studien och detta med en person (här kallad Martin) som är ordförande för den organisation som vi bygger upp vår tidigare nämnda gymnasieskola med. Den andra personen kommer från England och han bedriver biståndsarbete, även han i Nairobi, där han har startat upp och driver ett barnhem, som nu även fungerar som förskola. I denna studie kallas han Liam. Med tanke på intervjuformen har vi inte kunnat lägga lika stor vikt vid dessa, men de fyller ändå sin funktion. De övriga två intervjuerna skedde över telefon. Den ena var med en handläggare på Sida med specialisering på biståndsfrågor mellan Kenya och Sverige, som i denna studie kallas Jacob. Den andra var med en informationsansvarig på Forum Syd, som i studien kallas Sofia. Anledningen till att intervjuerna skedde över telefon var att deras kontor ligger långt från Göteborg rent geografiskt och för att de brukar hantera intervjuer på detta sätt. Vi anser att undersökningsgruppen speglar det perspektiv på avståndets svårigheter (alltså de kulturella skillnaderna och det historiska förutsättningarna) som varit centralt i denna studie.

3.3 Beskrivning av undersökningsförfarande

I det som följer redovisas hur undersökningsförfarandet gick till. Det handlar om personliga intervjuer, telefonintervjuer och mailintervjuer, varför denna redogörelse är disponerad på detta sätt. Det är som tidigare nämnts av vikt att läsaren får den rätta bilden eftersom undersökningsförfarandet är viktigt när det sen gäller att besvara studiens syfte.

Platsen för de personliga intervjuerna var i Göteborgs Universitets lokaler på den Pedagogiska Institutionen. Anledningen till att valet föll på denna plats är det faktum att båda respondenterna har en relation till platsen och vi ansåg att detta skulle kunna få de att känna sig trygga och svara ärligt på våra frågor. Vi övervägde även att träffas på ett café, men fann det viktigt att det skedde i en tyst miljö, (inte minst därför att en av intervjuerna var på engelska). Intervjuerna genomfördes utifrån en halvstrukturerad intervjuguide, där två exempel finns som bilagor. Vi ville inte att intervjun skulle bli för styrd, eftersom vårt valda syfte kräver att respondenten verkligen tillåts förmedla hur han eller hon upplever saker och ting. Detta kan sättas i relation till det författarna till *Metodpraktikan* hävdar, att ”forskaren ska sträva efter att förstå världen som intervjupersonerna själva upplever den” (Esaiasson m.fl., 2007, s.286) Under intervjuerna, som var planerade till ca en timme, använde vi oss av en bandspelare, efter medgivande från respondenterna. Forskarna Doverborg och Pramling (2000) menar att det är av stor vikt att man använder hjälpmedel likt detta för att kunna ägna hela sin uppmärksamhet åt respondenten och förstå vad personen verkligen menar. Detta för att inte missa något i all hast, trots att det endast var en av oss som ställde frågorna, samtidigt som den andra förde anteckningar. I sammanhanget kan man fundera över vad det innebar att vi var två medan respondenten, var ensam? Självklart är detta svårt att ge några svar på, mer än att vi i intervjuernas inledningsskeden försökte få personen att känna sig trygg. Detta gjordes inte minst genom att vi inledde med en presentation av vad syftet med vår studie var. Resterande del av frågorna rörde sig kring framförallt kring begreppen bistånd, motiv och

avstånd. När intervjuerna var genomförda transkriberade vi det inspelade materialet ordagrant, eftersom vi ville ta vara på det som inte sägs (pauser och stakningar).

Telefonintervjuerna genomfördes likt de personliga intervjuerna utifrån en halvstrukturerad frågelista. Skillnaden är den att det är svårare (och mindre angeläget) att hålla sig till denna när intervjun sker över telefon, situationen liknar efter hand ett samtal. Färre frågor var även nedskrivna på förhand, men desto fler följdfrågor ställdes. Båda personerna var tydliga med att berätta att de framförallt förde fram sin organisations tankar och hållning. Dessa intervjuer skrevs ned direkt under tiden för telefonsamtalet, men de citat som senare används har kommunicerats och godkänts av informanterna. (Detta har förstås även skett i de andra fallen, men av förklarliga skäl är det extra viktigt under denna intervjuform)

Den sista intervjuformen, den som skedde över mail, inleddes med att vi skickade ett mail med en presentation av vår studie och en förfrågan om det var möjligt att genomföra en intervju mailledes. När svaren blev jakande skickade vi en frågelista som var relativt kort och bad om utförliga svar, med fokus på att vi ville höra personen i frågas egna åsikter och funderingar, inte en vetenskaplig skrift i ämnet. I ett av fallen följdes sedan svaren upp genom ett telefonsamtal, för att förtydliga och fördjupa ett par saker.

3.4 Redogörelse av analysmetod

Som tidigare nämnts har vi valt att studera vårt syfte utifrån en kritisk diskursanalys. Den kritiska diskursanalysen är en av huvudsakligen tre inriktningar av det diskursanalytiska fältet. Författarna Bergström och Boréus menar att denna diskursanalysinriktning ”i större utsträckning inriktar sig i detalj på vad som sägs/skrivs, samtidigt som texten integreras i en ’social praktik’.” (2005, s.339) En av de mest framstående inom denna praktik, Norman Fairclough, för en för denna studie intressant principiell diskussion i en exemplifierande kritisk diskursanalys angående den politiska diskursen i England, med fokus på New Labour-partiet. I det exemplet menar han att det är av stor vikt att se skillnaden mellan vad som sägs och vad som görs, språket behöver alltså inte ha en överordnad roll i diskursen, utan blir intressant när det ställs mot någonting annat. (jfr Bergström & Boréus, 2005, s.347) Även om vi valt ett annat diskursbegrepp än Faircloughs, har vi tagit fasta på denna utgångspunkt i studiet av makt, för att besvara vårt syfte och våra frågeställningar. För studiens resultat har det varit av stor vikt att analysmetoden underlättat hur respondenternas svar ska tolkas gentemot den rådande diskursen. Därför är det viktigt att nämna att den kritiska diskursanalysen tillåter andra dimensioner än enbart textanalyser, även inkluderar förhållandet till sociala praktiker. (Bergström & Boréus, 2005, s.309) Med detta menar vi inte att skriven text inte fyller någon funktion för analysen, utan istället att de policydokument som i analysdelen presenteras snarare skapar en extra dimension till respondenternas svar om biståndsarbete ska tolkas i den rådande diskursen.

Vi har genomfört denna kritiska diskursanalys genom att fokusera på hur respondenterna tolkat sina egna och andras motiv till biståndsarbete, med fokus på tre diskursbegrepp: *bistånd*, *motiv* och *avstånd*. Denna tolkning löper genomgående i hela resultatkapitlet, som är disponerad utifrån tre olika teman; där samtliga är övergripande motiv till biståndsarbete. Att fokusera på begrepp, hämtade från den aktuella diskursen, är vanligt förekommande i analyser av detta slag. Framförallt är detta viktigt då man genomför intervjuer, då begreppen i sig inte behöver säga så mycket om innehållet, utan det är framförallt relationen dem emellan som i denna typ av analys blir intressant. (Bergström & Boréus, 2005, s.341) Detta är vidare en av anledningarna till varför rena citat från respondenterna fått ta så stor plats i analysen. Just i detta maktperspektiv tar vi vår utgångspunkt, då denna analysmetod fokuserar på relationen

mellan hur de olika respondenterna, med sina olika roller, förhåller sig till de olika idéerna, som i ett större perspektiv kan benämnas som biståndsdiskursen. Det finns säkert de som hävdar att en diskursanalys inte går att genomföra fullt ut i denna lilla omfattning. Dock hävdar författarna Bergström och Boréus (2005) att det just i den kritiska diskursanalysen inte finns ”några färdiga recept på hur sådana studier ska genomföras” och att ”det går att avgränsa diskursanalysen i både tid och rum” (s.324, s.357) Vårt tidigare nämnda ”inifrånperspektiv” underlättar även detta, eftersom det skapar möjlighet att faktiskt på nära håll förhålla sig till den samhällseliga kontexten.

3.5 Diskussion kring studiens tillförlitlighet

Det grundläggande i ens metodval är att den ska undersöka syftet med vår studie. Det anser vi att den gjort, framförallt därför att intervjuerna har gett ett personligt grepp om hur man inom diskursen tolkar vilka motiven till bistånd egentligen är. Genom den valda metoden fick vi verkligen nytta av vårt inifrånperspektiv, eftersom det gav policydokumenten en annan grund. Vidare finns det en del punkter som man kan fundera över om vi uppfyllt, nämligen studiens reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. (Stúkat, 2005, s.125ff)

Med *reliabilitet* menas egentligen hur kvalitativt mätinstrumentet är, i vår studie då framförallt feltolkade frågor och kommunikationsproblem i intervjuerna uppstod. I båda fallen har vi försökt bygga bort detta så mycket som möjligt; frågelistorna har varit halvstrukturerade, samt omarbetats något inför varje ny intervju. De intervjuer (framförallt mailintervjuerna) som varit lite svåra ur reliabilitetssynpunkt har vi både följt upp och analyserat extra noga. Bergström och Boréus (2005, s.352) beskriver reliabiliteten som problematisk i vissa varianter av diskursanalys, åtminstone när det gäller samhällskunskap. Anledningen till detta är enligt författarna framförallt därför att detta forskningsfält har en öppnare syn på analysverktygen. I vårt fall bygger reliabiliteten mycket på vilka begreppsdefinitioner vi valt att utgå ifrån som analysverktyg, varför vi hänvisar dit.

Angående *validiteten* så skulle detta handla om ifall vi verkligen mäter det som studien avser. (Stúkat, 2005, s.126) Skulle det vara så att vi misslyckats med ovan nämnda punkt faller även denna. Även här beror mycket på vilka begrepp man valt att utgå ifrån i sin diskursanalys, även om det i vår kritiska sådan finns en ganska tydlig genomskinlighet i och med vår mängd citat i resultatdelen. Intressant i sammanhanget, vilket ständigt finns närvarande i intervjusituationer som rör sig runt ämnen som makt och kunskap, är frågan ifall respondenterna är ärliga mot dig som intervjuar? (Stúkat, 2005, s.127) Det är förstås något man kan ställa sig frågande till, men med tanke på att vi i ett tidigt stadium verkligen försökt vara tydliga med vad vi ska använda deras svar till, så kunde man som respondent av den anledningen lika gärna ha valt att avstå, som att fara med osanning.

Dessutom bör man även fokusera på studiens *generaliserbarhet*, alltså för vem eller vilka de resultat studien gett gäller för. Stúkat (2005, s.129) menar att en studie först kan bli generaliserbar om urvalsgruppen är representativ, tillräckligt stor, bortfallet är relativt litet och inte snedvridet. Förmodligen skulle vissa hävda att denna studies generaliserbarhet faller på den lilla urvalsgruppen, men eftersom den i övrigt står upp bra mot kriterierna så kanske man med studien i alla fall kan finna någon form av relaterbarhet. Dessutom bör man, utifrån kapitlet om tidigare forskning, kunna säga att denna studie ytterligare visar på variationen inom detta forskningsspann.

Slutligen känns det återigen som ett viktigt inslag att återkomma till där studien startade, nämligen i kritiken av det egna. Valde vi verkligen vår metod utifrån det rätta motivet eller

var det bara så att det här var det som låg oss närmast hjärtat? Och var detta verkligen den rätta ingången utifrån den studieinriktning vi ingår i? Vi sparar den diskussionen ytterligare ett tag och funderar avslutningsvis endast på hur vårt inifrånperspektiv kan ha påverkat. Det är klart att det påverkat och detta mycket, men förhoppningsvis har det bara gjort studien mer intressant.

3.6 Etiska val

Med detta perspektiv som utgångspunkt är det på sin plats att denna avslutning av metoddelen, innan själva resultatet ska problematiseras och analyseras, berör våra etiska val. Forskning anses som nödvändig både ur ett individ- och samhällsperspektiv, men samtidigt måste man beakta att de intervjuade individerna befinner sig i en utsatt situation, som måste skyddas. Det Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) har ställt upp fyra krav på hur detta ska gå till, vilket i vår studie ska belysas både utifrån deras utgivning *Forskningsetiska principer* (Vetenskapsrådet, 2007) och Staffan Stúkats bok *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap* (2005).

I vår studie har vi beaktat *informationskravet* genom att samtliga respondenter innan intervjun genomförts fått reda på studiens syfte och upplysts om att de när som helst kan avbryta sitt deltagande i studien. Vad gäller *samtyckeskravet* har självklart all medverkan varit frivillig. Eftersom flera intervjuer genomfördes med respondenter som ingår i den organisation som vi själva är en del av skulle man kunna ana att man hamnat i en beroendesituation mellan respondent och forskare. Eftersom studien varit av en karaktär där vårt ”inifrånperspektiv” velat belysa mer allmänna tankeströmningar än kritiskt granska en organisation (vilket även detta beskrevs för respondenterna), anser vi att detta inte är ett dilemma. Angående *konfidentialitetskravet* upplystes våra respondenter om att de skulle få vara anonyma i studien, även om det inte var något krav från någon. I sammanhanget bör nämnas att de personer som intervjuades från Sida och Forum Syd var tydliga med att de uttryckte sin organisations ståndpunkt. Ett etiskt dilemma som vi i vår undersökning fått brottas med är hur respondenterna skulle få vara helt anonyma, samtidigt som det ur en vetenskaplig synvinkel är av viktigt för studiens tillförlitlighet, att tala om vilken position i sin organisation som de innehar. Vi löste detta genom att helt enkelt byta ut deras riktiga namn mot andra och inte heller nämna namnet på de fristående organisationerna. Det sista kravet, *nyttjandekravet*, berör hur resultatet ska användas. Det faktiska resultatet ska användas i detta examensarbete och inte någon annan stans. Vidare är det säkert så att våra egna slutsatser kommer spegla vårt fortsatta biståndsarbete, men det är väl antagligen en forskares vardag.

Ett annat viktigt etiskt hänsynstagande är det faktum att man inte utnyttjar andra personers skriftliga tankar på ett otillåtet sätt. I vårt fall handlar detta om framförallt två saker: hur vi använt andra forskares avhandlingar och författares skrifter, samt hur vi behandlat de berörda organisationernas policydokument. Vad gäller det forskare och författare skrivit har vi genomgående använt oss av APA-manualen för att kunna redovisa varifrån vi fått belägg för våra tankar på ett tydligt sätt och möjliggjort det för läsaren att kontrollera detta. Dessutom har vi varit noga med att inte välja bort delar av våra resultat som kan uppfattas tala emot vår tes. (Stúkat, 2005, s. 132) När det gäller policydokumenten har vi i samtliga fall använt oss av de senast publicerade dokumenten, där det klart och tydligt i våra referenser framgår varifrån vi hämtat informationen.

4. Resultat

I det som följer ska nu vårt resultat presenteras, vilket tar sin utgångspunkt i de sex intervjuer vi genomfört. Utifrån dessa har vi försökt studera hur det problemområde som beskrivits som biståndsdiskursen kan tolkas olika. Det är motivbegreppet som analyseras och fokus är på relationen mellan bidragsförmedlarna Sida och Forum Syd i Sverige och biståndsorganisationer i Kenya. Vi kommer att redovisa resultatet efter tre stycken rubriker. Utifrån en kritisk diskursanalys har vi valt att redovisa respondenternas svar, infällade i tre teman, här kallade dimensioner därför att de representerar olika övergripande förhållningssätt till biståndsarbete. Dessa valdes genom en sammanfattning av den tidigare forskning, där dessa var de mest framstående perspektiven. Här är det deras tolkningar som analyseras och problematiseras utifrån olika policydokument och i viss mån tidigare forskning. Intervjuerna med personerna från Sida och Forum Syd skapar ett ytterligare belysande av policydokumenten, menar vi. Det som fokuseras i denna analys är relationen mellan de olika begreppen bistånd, motiv och avstånd. Begreppen kan som tidigare nämnts ha olika innebörd beroende på sammanhanget. För att läsaren ska kunna bilda sig en uppfattning om hur de olika begreppen tolkats, har vi i denna studie ofta valt att redovisa respondenternas svar i längre blockcitat (när citaten är över 40 ord). Vårt att nämna är att respondenternas svar i vissa fall inte är helt ordagrant citerade utifrån våra transkriberingar, men ändå nästan. Anledningen till detta är att göra det mer läsvänligt (Esaiasson, 2003) och för att deras svar ska kunna jämföras och ställas mot varandra.

4.1 Lokalbefolkningen ska få det bättre

Den första dimensionen av hur vi tolkar olika motiv för biståndsarbete, är förmodligen också det mest välkända. En av våra respondenter uttrycker på detta sätt varför han startade det barnhem han driver i Nairobi: "The orphanage was started due to the direct response to the need of people in the slum community in which I had previously worked." Bistånd som begreppsdefinition handlar i grund och botten om att lokalbefolkningen ska få det bättre på alla sätt. Detta problematiserar P. Singer kring, när han diskuterar konsekvenserna av biståndsarbete: "By donating a relatively small amount of money, you can save a child's life". (2009 s.5) Är det verkligen så enkelt som att skicka ner pengar till någon som kanske behöver det? Bistånd som begrepp har problematiserats tidigare, vårt att nämna ytterligare är det som en av våra respondenter (Michael) uttrycker, nämligen att "begreppet syftar till att vi kan bättre, att vi kommer ner och visar hur man gör på vårt sätt. Detta börjar väl bli lite mer tabu, vilket helt klart är positivt.". Linde uttrycker liknande argument i sin artikel *Avkolonisering och utbildning i Östafrika* (2000, s.203), om att vi kommer dit som "Smart white guys" och tror att vi kan bete oss som vi vill. En annan av våra respondenter, som arbetar på Sida lyfter även ett varningens finger för begreppet *lokalbefolkning*:

Innebär inte även detta begrepp att man placerar sig själv i centrum och förminskar den andra? Det vore mer rimligt att benämna, i detta fall kenyanerna i Nairobis slumområden, som värdbefolkning. I så fall skulle det innebära att jag har ett visst förhållningssätt till deras tankar och åsikter. Språket kan begränsa och befria. (Jacob)

Det är alltså inte helt enkelt att ens definiera denna dimension på ett sätt som inte härleder en till koloniala tankegångar, än mindre enas om vad detta innebär. Ett ytterligare dilemma som vi märkt under våra intervjuer är hur organisationer hanterar de ökade kraven på långsiktighet och projekts självbärande finansiella struktur, som ett grundläggande motiv till bistånd. (Sida, 2009) Sida och Forum Syd gör upp långtidsplaner med organisationer där de bestämmer

under hur lång tid de ska vara med och ge bidrag till ett projekt, vilket kan variera. Regeringen ställer i sin tur krav på att projekten som granskas ska visa en tydlig framtidsplan där de redovisar sina långsiktiga mål. Men dessa mål kanske inte alltid är så lätta att nå utan finansiell hjälp, enligt en av våra respondenter som driver utbildningsprojekt:

Ett krav på projekten är att de ska vara ekonomiskt självbärande inom x antal år då. I vårt fall var det 6 år tror jag. [...] Man kan ställa sig frågan hur man ska få utbildningsprojekt i ett slumområde ekonomiskt självbärande? I våra hantverksprojekt, där är ju poängen att de ska tjäna lite pengar. Men när vi undervisar i data eller musik-och videoproduktion, vill vi ju nå de som inte kan betala för det. (Michael)

Millwood och Gezelius (1985) skriver bland annat om vikten av att vara påläst och att ha en god planering för att få ett projekt att hålla även efter att biståndsarbetarna lämnat platsen. Är det då enbart goda kunskaper och planering som krävs eller kommer organisationer tvingas satsa på projekt som garanterar långsiktigt självförsörjande på grund av de höjda kraven? I sammanhanget är detta en viktig aspekt, fast å andra sidan talar en annan respondent som på plats fått bevittna vad som händer om man inte planerar tillräckligt för framtiden:

If they don't have like future planning and then they need to stop. They say that the school stops, all the teachers who are there, start thinking on how they can keep on the students. So, most of the people they are starting this and then they don't have like future planning. (John)

En handläggare på Forum Syd, som alltså beslutar vilka projekt som de anser når de utsatta kraven och därför får pengar från Sida, säger att organisationen endast arbetar med långsiktiga projekt för att: "bryta de där gamla biståndsperspektiven, där man tror sig kunna åka iväg och snickra en skola. Idag tar det mycket tid och krävs mycket kunskap för att bedriva biståndsarbete finansierat statligt från Sverige." Man skulle alltså kunna hävda att Forum Syd arbetar för en förändring av biståndsdiskursen. Frågan är då om detta verkligen är den bästa formen för bistånd? Följden blir att många projekt, likt utbildningsprojektet som beskrevs ovan, finansierar sitt arbete utan statligt bidrag. Med det i åtanke kan man fundera över varför det i detta sammanhang är personen på plats, i detta fall John, som eftersöker hårda krav? En av anledningarna skulle kunna vara en annan del av denna för närvarande analyserade dimension; nämligen möjligheten för givarländer att lämna över projekt till lokalbefolkning. En av våra respondenter benämner utgångspunkten så här:

Det är väl så utvecklingen är idag, att man försöker prata om bistånd mer i termer av samarbete för att slippa det där "top-down-perspektivet". Det är väl positivt helt klart, just det där att det är ett utbyte och att vi inte kommer ner och ska visa hur man ska göra. (Michael)

Tidigare forskning har visat att många aktörer har svårt att överlämna detta ansvar till mottagarna förmodligen eftersom de vill känna att de fortfarande har chansen att "rätta till" projekten, om de skulle känna att det börjar gå i "fel" riktning. Michael fortsätter sin syn på att ge kenyanerna mer ansvar genom att hävda att:

Personligen är jag ju av den uppfattningen att ju mer deltagande inom organisationen som kan ske av kenyaner i Kenya, desto bättre [...] Ju mer man känner att man äger att projekt desto bättre; är det kenyanerna som tar detta projekt framåt, då kommer de även ha viljan att lägga mer energi på det. Detta är viktigt eftersom det är för deras bästa vi driver projekten. (Michael)

En svårighet som framkommit inom denna dimension är det faktum att det fortfarande är givarna som befinner sig i en maktposition, vilket forskaren Jeppsson Grassman (1997) lyfter genom att påvisa vikten av ett jämlikare maktförhållande mellan givare och mottagare. Hon skriver att flera av hennes respondenter gav svaret att "mottagaren också måste få känna att han/hon inte bara får utan också ger väldigt mycket" (1997, s.103). En annan av våra

respondenter, Martin, menar att man bör låta mottagarna själva få tjäna in en del av vad projektet kostar att driva, för att jämna ut avståndet mellan givare och mottagare. ”Insatsen leder då till lokala inkomster. Med inkomster kan sedan personen själv göra egna val.” Relationen mellan makt och kunskap blir därför i detta sammanhang ytterst intressant. För att låta kenyanerna ta över hela ansvaret för projektet behövs självklart pengar och för att få pengar behöver man kunna skriva en ansökan. Linde (2000) skriver i sin studie om att när kraven för bistånd stramades åt medförde detta att mottagarna var tvungna att släppa in ”givarnas representanter i kommittéerna”, eftersom de själva inte hade kunskapen om hur man skrev en ansökan (Linde, 2000 s.201). Michael som i sin organisation ansvarar för att skriva dessa ansökningsformulär beskriver detta dilemma:

Där är vi viktig och utan oss hade vi inte fått några pengar. Det är paradoxalt i sammanhanget i och med att de som ska driva projekten idag inte kan skriva en rapport som gör att de får pengar, just för att de inte kan modeorden inom utvecklingsforskning eller utvecklingsstudier i dagsläget. Detta ställer det hela på ända litegrann. (Michael)

Författarna Millwood och Gezelius (1985) beskriver deras försök att hantera detta dilemma genom att öka deltagarnas kunskaper inom ämnet: ”deltagarna lär sig att presentera en rapport utan att gå in på varenda liten detalj och när de hör varandras rapporter ökar deras förståelse för olika utvecklingsproblem. Det förbättrar de anställdas självförtroende och är en fin hjälp i hela deras arbete.” (1985, s.32) En annan respondent tolkar svårigheterna med det lokala övertagandet på annat sätt. Liam trycker på vikten av att lära känna mottagarna och lyssna på deras önskemål för att de ska känna sig delaktiga, redan innan man drar igång ett projekt, om man har planer på att senare lämna över ansvaret till lokalbefolkningen:

Before we opened our orphanage in Nairobi I had spent many years working with most of the people who now run our project in Kenya. [...] Projects must be tailor-made to be country, region, community and even individually specific otherwise problems tend to persist or come back with the withdrawal of help. (Liam)

Det som i sammanhanget blir viktigt ifall man lämnar över ett projekt till lokalbefolkningen, är vad som händer om de inte klarar av att driva det? Millwood och Gezelius diskuterar en viktig aspekt i denna fråga:

Förse inte en by med ett vattensystem förrän idén diskuterats grundligt byborna emellan. De måste forma en vattenkommitté, hjälpa till med anläggningsarbetet och bidra till en reparationsfond, den kommer ta tid och kan ta år (1985 s.186)

Respondenten John svarar, med att svenskar oftast ser de mål som inte uppnåtts, istället för att se det positiva som faktiskt skett: ”No, no, it’s, even if it was something, they come up with something big maybe it’s remains a bit smaller but it goes on. Not many have like negative results.”

Däremot är det ändå viktigt att ta lärdom av de projekt som faktiskt gick fel, så som Michael uttrycker det: Man måste också vara stor nog att kunna se på det som man inte gjort bra och kunna stå för det. Annars kan man aldrig göra om det bättre”. Ett exempel på projekt som inte gick bra var ett amerikanskt projekt som gick ut på att skicka myggnät till ett land i Afrika, för att minska utbredningen av malaria (Singer, 2009 s.86). En av våra respondenter använder samma projekt som måttstock för misslyckade projekt i Kenya:

The mosquito nets were delivered on a runway and the UN disappeared thinking they had finished their job and helped a lot of people. However the infrastructure was so poor that the majority of the people in the area couldn't get access to the nets, or transport couldn't distribute them. Then people who did receive the nets had not been educated on the importance of their use

and the method with which to use them. Finally there were no means with which to repair broken nets so within a few months the millions of pounds spent on nets had vanished.

Detta får en att fundera över vikten av kommunikation när man ska få biståndsarbete att faktiskt fungera. Ett projekt är inte bara det som sker i nuet, utan det krävs att man lyssnar på vad mottagarna behöver för att bistå dem i sin utveckling. Eller som respondenten Martin uttrycker det: "Det bör få ta tid, då vi tenderar att skynda på hela tiden och det blir inte alltid rätt då". Biståndsarbetet som våra respondenter ser det, tycks alltså avspegla en diskurs som blir tydlig på flera olika nivåer. I denna del har mycket kretsat kring synen på bistånd i allmänhet, men fokus har ofta hamnat på hur t.ex. våra olika ekonomiska villkor och vår tekniska kunnighet påverkar hur vi hanterar våra skillnader i och med det kulturella avståndet.

4.2 Givaren ska må bra

Den andra dimensionen som ska analyseras, tar sitt avstamp i "den inre drivkraft som leder till att vilja hjälpa", som en av respondenterna uttryckte det. Studier har gjorts på denna "inre drivkraft" i hopp om att finna motiven till den. En av dessa forskare är Eva Jeppsson Grassman (1997), som studerade om denna drivkraft var något som alla människor kan få eller är det enbart "vissa" som har det i sig? En av hennes respondenter förklarade fenomenet som att "det sitter invärtes....det går inte att förklara, det bara finns"(1997, s.102). Studien visade inte några gemensamma nämnare hos respondenterna, slutsatsen blev att alla människor förmodligen kan få denna "inre drivkraft". Håller man alltså på med välgörenhet för att man i slutändan ska må bra själv? En målande inledning av vad detta skulle kunna innebära är citerad från samma person som ovan, utifrån den tid då hans organisation drev en förskola i slummen:

Barn som hade varit undernärda när de kom dit hade det nu jättebra. När vi fick ett anbud från en annan organisation i Sverige, som vi haft ganska nära kontakt med under åren, som sa att de ville ta över det och driva det själva, kände vi alla att vi inte ville släppa det. Det var ju vårt och det kan vi visa upp för alla som kommer dit. (Michael)

Man skulle kunna hävda att detta är ett exempel på den "fadderbarnsmentalitet" som råder i Sverige när det kommer till bistånd, som överlag syftar på att givaren ska må bra. Ens egna behov av att känna stolthet och glädje över vad man presterat, gick före själva viljan att ge barnen på förskolan en trygg framtid. Ett år efter detta beslut var organisationen tvungen att lägga ner förskoleverksamheten. I den enkät som vi genomfört under vår studie, med lärarstudenter som varit i Kenya, framkom liknande tankar. T.ex. uttrycker majoriteten av de svarande att de började med biståndsprojektet för att de mår så dåligt efter att de kommit hem. På samma sätt uttrycker en av våra andra respondenter det:

Att hjälpa någon annan får en att må bra. Och det behöver inte vara någon motsättning mellan det. Det är väl bra att det känns bra att hjälpa någon annan. Men man har väl sett där det är mer av ett självförverkligande. (Michael)

En intressant iakttagelse i frågan kan vara det faktum att vi över huvud taget diskuterar att må bra själva som möjligtvis något negativt. Är vi så rädda för att kallas för egoister eller vad handlar det om? Även Jeppsson Grassman (1997) diskuterar denna tanke i sin studie:

Möjligheten att få ut något själv kastar en tvivelaktighets skugga över oegennyttan i den frivilliga insatsen [...] Själva frågan om motiv i dessa kvinnors ögon kanske framstår som suspekt – som om jag är ute efter något överlagt, egoistiskt. (s.102)

En annan viktig del av denna dimension är hur flera respondenter tolkar motivet att biståndsarbete nu har blivit en del av deras identitet:

Jag kom så småningom hem och valde en utbildning utifrån det. Det beror väl på något slags engagemang som jag nästan hade tror jag, men som sen av en och annan anledning blivit till det som jag idag gör.

En annan respondent går ännu längre och hävdar att biståndsarbete snarare är ett kall:

"All people involved in aid work they should do it because they feel that they couldn't live with themselves if they didn't."

Man kan fråga sig varför biståndsarbete ofta har tolkats på detta sätt i och av samhället? Kanske har det att göra med hur allting startade, med att Svenska Kyrkan etablerat kontakter i Kenya. Av många kenyaner i slummen ses kyrkan som den välgörenhetsorganisation som verkligen arbetar för mottagarnas bästa. Denna form av hjälparbete ses dock ofta som ett sätt att "förtjäna en plats i himmelen", där missionärerna ser detta jobb som ett kall från Gud (Stambach, 2010, s.50). Denna inte helt ovanliga företeelse kommenterar en respondent vidare så här:

I believe that this is a form of self-indulgence and fear. To say you are doing something because you believe God wants you to, takes away the element of choice to be good, helpful, useful etc. (Liam)

Författarna Millwood och Gezelius beskriver däremot sin syn på välgörenhet och kyrkan, genom att hävda att "de som leder arbetet måste vara motiverade, men det spelar ingen roll om deras engagemang beror på en kristen tro eller en önskan att bidra till landets utveckling." (1985 s.25) Förutom att Sverige haft många missionärer på plats i Kenya genom åren, har man inom biståndspolitiken satsat mycket på utbildningsfrågor. En av våra svenska respondenter, Martin, som varit en del av olika projekt i Nairobi sedan slutet på 90-talet, säger sig se "utbildning som kanske det viktigaste för att kunna få landet på fötter; varför vi sponsrade en del barn med skolavgifter i tidigt skede". En annan respondent, John, som kommer från Kenya och har sett flera projekt från olika länder startas, tillägger att:

When we check with the Americans, they are more focused on sports. Then there are some countries focusing on health, there are countries focusing on education like Sweden, there is countries focusing on microfinance like Norway. (John)

Hur kan det då komma sig att olika länder upplever sitt biståndsarbete på så olika sätt? En anledning är att det grundar sig i vilka organisationer och projekt som får bidrag av Sverige, vilket förstås speglas av biståndspolitiken (som i sin tur speglas av hur det svenska folket röstar). Michael beskriver det t.ex. på detta sätt:

Det finns en del ideologiska övertygelser inom politiken som säger att utvecklingsprojekt ska vara kort, man ska ha punkter och så ska man lyckas. Alltså det ska vara projekt som "hjälp-till-självhjälp", det här "mikrofinansparadigmet" och det är väldigt bra, inom många områden har de lyckats fantastiskt. (Michael)

Vidare kan man studera hur den svenska biståndspolitiken har ändrats genom historien. Jacob, som arbetar på Sida som handläggare anser att det hela har sin botten i hur Sverige förde sin "hjälppolitik" under det "Kalla kriget", där man fick en neutral och medlande position. Det handlade då om att bygga upp kontakter i Afrika, där Kenya vid sidan av Sydafrika, med sin i jämförelse väl utbyggda infrastruktur, blev ett nav i Östafrika. Förmodligen lever detta kvar än idag när svenska biståndsorganisationer väljer att fokusera på projekt utifrån de fem tidigare nämnda fokusområdena. Ett exempel på detta finns i Sidas policydokument, där de lyfter upp att Kenya ska bli "en mer effektiv och rättssäker stat som respekterar och främjar mänskliga rättigheter." (Sida, 2009, s.4) I kontakten med Forum Syd framkom att man inte

uppfattade denna diversitet mellan länderna som ett problem, utan snarare som något positivt att svenska projekt även i fortsättningen ska fokusera på de valda aspekterna.

Ofta tycker nog organisationer att vi (Forum Syd) är ganska besvärliga, men det upplevs ändå som något bra. Vi gör ju det här för att det ska bli bättre. Det kan då t.ex. handla om att man arbetar för att sprida information om HIV/Aids och vill göra det genom att söka bidrag och för att göra det starta en skola. (Sofia)

Detta kan ställas mot vår respondent Johns uppfattning att organisationer framförallt "are reaching to the youths and they are trying to help them to discover their talent through the sports." Trots detta måste alltså de fem krav-områdena fokuseras. I antologin *Globaliseringens kulturer* (Thörn (red.) 1999) belyses detta faktum ytterligare, som en grundpelare i den postkoloniala teoribildningen. Här beskriver antologins sammanställare att kravet på bl.a. tydligare fokus på jämställdhet i den biståndsdiskurs vi verkar, har använts som verktyg för att få bort stämpeln som kolonialmakt. (1999, s.23) Det är förstås svårt att sätta fingret på utifrån våra respondentsvar. Vilket däremot har visats är många exempel på där motiven till biståndsarbete varit att vi givare ska må bra.

4.3 Man ska kunna se tydliga resultat

Den tredje valda dimensionen som representerar ett övergripande förhållningssätt till biståndsarbete, verkar få en mer och mer framskjuten position inom biståndsdiskursen; nämligen det faktum att själva prestationen ska kunna mätas. Millwood uttrycker detta som att västerlänningar förväntar sig snabba resultat, eftersom tid är pengar. (1985, s.160) Frågan man då ställer sig är varför man ska kunna se tydliga resultat i projekt? Jeppsson Grassman (1997) beskriver att flera respondenter yttrade vikten av att kunna se en början och ett slut på ett projekt, då det är viktigt att göra klart och fullfölja de projekt man startat. I vår egen studie anser vi det finnas en ännu mer intressant fråga: hur tolkar man kravet på att resultaten ska vara mätbara? Ofta när man talar om resultat, handlar det om revision; vad har egentligen pengarna (eller fotbollarna eller pennorna) använts till? Forskaren Göran Linde uttrycker att "Hemmaopinionernas roll för biståndsviljan är betydelsefull och det gäller att få ut något för investerade skattepengar." (2000, s.210) På samma sätt uppfattar Jacob, från Sida, att man i biståndsdiskursen måste fokusera på att de svenska skattebetalarna ska ha full insyn i vad deras pengar används till:

Någon måste svara för att pengarna används rätt. Det rättviseperspektiv vi har i Sverige, innebär inte att det är en rättighet för andra länder att få bistånd. (Jacob)

Ska man kunna lätta på detta krav måste man i så fall göra om systemet för hur man bidrar till andra länders utveckling, vilket diskuteras mer senare. Självklart har hans argumentation sin grund i hur den svenska biståndspolitikens uppföljning måste bedrivas, så som den definieras i Sidas policydokument, att "Sverige ska verka för att årliga uppföljningar av resultaten genomförs, och att dessa utformas som breda samråd under ledning av Kenyas regering". (2009, s.12) Personer från de frivilligorganisationer vi intervjuat under studien, som måste förhålla sig till Sida och i förlängningen Forum Syds krav på revision, upplever detta på ett mer tudelat sätt. T.ex. uttrycker Michael att kraven finns där mer för att man ska öka organisationernas "finansiella medvetenhet". En annan respondent upplever revisionen som ett led i att låta kenyanerna känna att det är deras projekt och att vi svenskar måste kunna släppa taget och lita på någon annan:

Inom biståndet ska man också få möjlighet att göra fel, och korrigera misstagen. Ex ska man inte bli avskedad för att man bokfört siffror fel, utan ska visa att man lärt sig något av det och ställa saker och ting tillrätta. (Martin)

Man kan alltså fråga sig om kravet på tydliga resultat är en form av kontroll från Sveriges och andra givares håll? Våra respondentintervjuer har på olika sätt belyst detta, vilket i sammanhanget känns extra viktigt att fokusera på. Vidare måste man även fråga sig om resultatkravet framförallt finns där som en förutsättning för att svenska organisationer ska kunna söka bidrag? En av respondenterna som driver en frivilligorganisation fortsätter på detta spår, och menar att ”Man ska prata om rättighetsperspektiv och prata om genus och de här grejerna.” Detta verkar inte heller vara något som informanten Sofia från Forum Syd, hymlar med, då hon säger att: ”Vill man ha stödet från Sida, vilket vi alltså avgör, så är det de här reglerna som gäller. Vi ska kunna se att ett projekt aktivt arbetar med t.ex. genus och mänskliga rättigheter.” Intressant i sammanhanget är här hur båda parter talar om samma fenomen, men att de båda gör det utifrån olika tolkningar av vad som gynnar lokalbefolkningen. Millwood och Gezelius (1985) svar på detta fenomen är följaktligen att det är viktigt att öka biståndsorganisationernas förmåga att uppfatta problemen från samma synvinkel som de människor de försöker hjälpa, för att få ett projekt att fungera. (1985, s.124) Frågan är då om det verkligen är så viktigt att man på förhand kan formulera vad man tror ska bli resultatet? Jacob från Sida talar om att detta handlar om vilken utgångspunkt man har:

Alla som håller på med biståndsarbete har i grund och botten en humanistisk utgångspunkt, man vill hjälpa andra. Detta går inte att förena med den deterministiska utgångspunkten, vilken är oacceptabel i en biståndstankevärld. (Jacob)

Frågan om synen på ödet och hur det ska påverka resultatet är självklart intressant i sammanhanget. Kanske framförallt därför att det i vår studie framkommit att många håller på med biståndsarbete trots att de inte vet vad resultatet ska bli. Jeppsson Grassman (1997) konstaterar en liknande slutsats i sin forskning då majoriteten av hennes respondenter svarade att de jobbar med välgörenhetsarbete enbart för att de vill hjälpa till. En av våra respondenter, Liam, som bedriver biståndsarbete i Nairobi, menar att allting istället bygger på en solidaritetstanke. För honom handlar det då om att man ska komma ihåg att det finns andra motiv som hela tiden motverkar detta eller i alla fall försvårar det hela; oftast stavas det pengar. Detta verkar vara ett centralt dilemma i samtliga projekt av förklarliga själv, men framförallt i relation till hur man tolkar resultatet som ett motiv till bistånd. Alla som bedriver biståndsarbete, mest påtagligt kanske för de som bestämmer vilka projekt som ska få del av bidragen, vet att det finns många som vill tjäna pengar på bistånd, inom den så kallade biståndsindustrin. Singer (2009) beskriver visserligen ett lyckat exempel där några ungdomar gick till botten med dessa opålitliga biståndsorganisationer, vilket slutade med websidan kallad ”Charity Navigator”. Där kunde privatpersoner gå in och läsa de olika organisationernas policydokument och därefter ta sitt beslut om vilken organisation de vill stödja. Detta ställer krav på att organisationerna ständigt uppvisar resultat; för hur ska man annars se till att det går rätt till? Innan denna fråga behandlas, kan man fundera över hur Michael ser på lyckat biståndsarbete, där samhället faktiskt utvecklas i positiv riktning, vilket kan få konsekvenser i ett större perspektiv:

Sen finns det väl ganska mycket i allmänna termer att större delen av världen skulle tjäna på att fler kom mer på en ekonomisk marknad. Det är ju bevisat ur ett globalekonomiskt perspektiv. (Michael)

Istället för att lägga fram det på detta sätt skulle man kunna vända på det; är det verkligen biståndet som ska förändra den ekonomiska marknaden, är det inte den ekonomiska marknaden som ska förändra motiven till bistånd? Den mycket omfattande frågan ställdes som en motfråga av respondenten här kallad Jacob, som alltså arbetar på Sida och är född i Kenya, när vi talade om den tidigare ställda frågan om hur man kan kontrollera att allt går rätt till. Han fortsätter sitt resonemang genom att ge ett exempel:

Skattebetalare vill se tydliga resultat på vad deras pengar används till, det är vårt enda sätt att främja att de accepterar att ge. Ska vi inte istället försöka få de att ta konsekvenserna av de jordbrukssubventioner och handelshinder, de genom sina folkvalda genomför. De måste börja avkräva koherensen av sitt samhälle; man kan inte fortsätta dra nytta av andra länders billiga arbetskraft och samtidigt skicka det man kallar bistånd tillbaka. Du frågade tidigare om vi är kvar i en kolonial struktur? Och mitt svar är ja. Kolonialiseringen gör att man inte hittar balansen. (Jacob)

Den här tanken är extremt intressant i denna studie, eftersom mycket har handlat om att man inte ska göra om samma misstag som tidigare biståndsarbete. Respondenten hänvisade ett antal gånger under intervjun till doktrinen Parisdeklarationen, vilken alltså är ett resultat av många års forskning inom det vi valt att kalla biståndsdiskursen. (OECD, 2011) I Parisdeklarationen är det inte bara resultaten som avgör om ett land ska få ökat bistånd, utan även att det uppvisar en positiv trend: ”Om Kenya återgår till den tidigare positiva trenden vad gäller utökad demokratiskt utrymme, demokratisering på olika nivåer, ökad respekt för samt skydd och infriande av mänskliga rättigheter och ansträngningar för att bekämpa korruptionen kan en ökning av det svenska stödet övervägas”. (Sida, 2009, s.8) En av våra respondenter bemöter denna aspekt på motsatt sätt, nämligen genom att närmast avkräva av projekten att över tid bli självfinansierande. Hur man kan tolka om man ska behålla ett projekt som tär på de andra projekten ekonomiskt, vilket p.g.a. avståndet mellan givare och mottagare är svårbedömt:

Det känns ganska bra att kunna visa att vi har 8, 10 projekt som vi driver. Men ska man vara krass, så kan man fråga sig hur många utav dessa kan vi se som lyckosamma i dagsläget? Det kanske inte är mer än 5, 6. Och är de då värda att ha med bara för att kunna ha det på papper och kunna visa att? Samtidigt vet man ju inte de kanske tar skruv om ett år eller två... (Michael)

Den självklara frågan här är återigen vad man menar med resultat; är det verkligen inte mer än pengar, revision och finansiering det handlar om? John, som driver ett utbildningsprojekt i Nairobi, där han även är född, beskriver ett annat förhållningssätt:

Due to charity, now it's changing the picture: it's not more crimes, it's not more HIV, it's not much negative things coming up. It's more positive that are coming up now. (John)

Tidigare har övertagande beskrivits som en viktig aspekt för biståndsarbete. Därför kan man fråga sig när då de inhemska aktörerna visat upp ett resultat som från de svenska aktörerna berättigar detta övertagande? Är det ens möjligt, ifall båda parter är resultatriktade, men på två helt olika sätt? Självklart är det svårt att säga här, men en av våra respondenter gjorde i alla fall ett försök:

Frågar man mig idag varför vissa projekt inte funkade, så var det för att de som skulle göra det där, inte förstod vad vi ville med det och inte hade kunskap om det, för de är inte uppväxta inom den samhällsgruppen, eller vad man vill kalla det. Den dagen när vi meddelade dem om att det här inte skulle hålla och vi började om från början, började de driva de här projekten. De var då själva tvungna att skapa sig en uppfattning om vad det var som de ville göra, och då helt plötsligt så hände det saker. Samtidigt hade vi suttit hemma på styrelsemöten; suckat och rivit vårt hår för att de aldrig gjorde nånting där nere. (Michael)

I Sidas policydokument (2009, s.3) trycks dock inte enbart på vikten av att kunna se resultat. Man ska även verka för utvecklat samarbete med den kenyanska regeringen, för att nå en positiv utveckling. För det kanske är så att svaret på frågan om när ett projekt kan övertas, kanske måste besvaras med en motfråga: Vad vet egentligen vi om resultat? (Kuhnle & Selle, 1992) Respondenten Jacob påpekar att en bättre struktur i Kenya är nödvändig för att man faktiskt ska kunna bistå landet:

Korruptionen motsvara lika mycket pengar som krävs för landet att uppnå Milleniemålen, där biståndet bara döljer utvecklingen på en global nivå [...] Vi ändrar inte, för vi vill inte känna oss obekväma. Biståndstänkande är en tvångströja, ett sätt att undvika ansvar. Vi vet vad som måste ändras, varför gör vi inte det? Jo, för de fattiga hjälper oss att vara rika. (Jacob)

Ställ avslutningsvis detta mot vad John svarar på frågan om ifall det finns misslyckade projekt, vilket kommit upp tidigare:

No it's more. Most of the projects they have succeeded. Yeah, most of them. Even if they come up with something big maybe it's remains a bit smaller but it goes on. Not many have like negative results.

Det är alltså svårt att kunna definiera det här med resultat inom biståndsarbete. Är det finansiella medel vi talar om eller är det inte mer svårdefinierat än så? Är det på en global nivå, med handelshinder och jordbrukssubventioner, vi försöker förändra biståndsmarknaden eller handlar det om det enskilda landets möjligheter? Det vi i våra respondentintervjuer sett tydliga exempel på är att det är väldigt svårt att inom biståndsdiskursen ge några definierbara svar på vad resultat egentligen är; det handlar främst om tolkningar.

5. Diskussion

I det som följer ska resultaten sammanfattas genom att respondenternas svar, på ett mer konkret sätt än tidigare, knyts an till studiens problemformulering och syfte, samt att frågeställningarna ska besvaras. Just våra frågeställningar har en framträdande roll i detta kapitelns inledande delar, där svaren diskuteras utifrån för studien relevanta teorier och tidigare forskning. Eftersom våra respondenters svar mestadels belystes utifrån att de blev ställda mot varandra i resultatkapitlet, kommer slutsatserna från detta analyseras ytterligare i denna del. Därefter formuleras på ett än mer konkret sätt förslag på hur studiens resultat kan användas, vilket följs av en diskussion kring hur vi tolkat och värderat studiens möjlighet till påverkan.

5.1 Hur tolkas motiven till biståndsarbete?

Studien har kretsat kring funderingar och tolkningar av hur biståndsarbete ska se ut. Som resultatet visar finns där en uppsjö av olika iakttagelser och möjliga motiv, vilket känns viktigt att nämna i sammanhanget. Vi har sett att det t.ex. kan handla om strävan efter jämlika strukturer, långsiktighet med möjlighet till lokalt övertagande och tydliga resultat. Ett gemensamt fokus tycks dock vara att man vill att biståndsarbetet ska vara bra; lyckat. Vår studie har visat, det vi på förhand misstänkte, att denna definition var problematisk. Svårigheten ligger förstås i att det beror på vem det är som definierar vad som är lyckat och hur man ska nå dit; alltså vem har beslutsrätt över vad som är sanningen? Med sanningen i det här fallet menas hur den som har makten har valt att definiera den rätta kunskapen. (Bergström & Boréus, 2005, s.309) När man läser denna studie kanske man får uppfattningen att saker och ting gått på räls, vilket det självklart inte gjort. En svårighet har minst sagt varit att försöka tolka respondenternas motiv, motiv som allt som oftast är outtalade.

Med det i bakhuvudet kan man även se hur motivdiskussionerna under våra respondentintervjuerna ibland visat sig vara vad man kan kalla för en "icke-fråga". En av våra respondenter tog t.ex. inte ordet motiv i sin mun en enda gång under den dryga timmen intervjun pågick, trots att vi som intervjuade respondenten använde begreppet inte mindre än 17 gånger. Vi anser att detta kanske är en viktig lärdom; hur man tolkar något handlar förmodligen om någonting större än motiven i sig. En tydlig svårighet när man ska bedriva biståndsarbete, som vi funnit i denna studie, är att det faktiskt inte räcker att lyssna på mottagarländerna, utan det krävs även att man hör på. Vi definiera denna skillnad genom att säga att när man lyssnar så har man öronen öppna, men när man hör så tar man faktiskt även till sig det som sägs. Detta blir intressant utifrån den biståndsdiskurs vi befinner oss i, där så mycket handlar om relationen mellan kunskap och makt. (Thörn, (red.), 1999, s.19) Kommunikationen, där man hellre talar om samarbete och utbyte än att bistå någon enbart med ekonomiska medel, är här en förutsättning. Vad vi menar belyses enklast med ett exempel, som det när respondenten Michael resonerar formulerar förutsättningarna för biståndsarbete, att "Ju mer man känner att man äger att projekt desto bättre". Det handlar alltså om att våga lita på att värdbefolkningen tar eget ansvar. För det räcker förmodligen inte med att lyssna. För trots att vi är intresserade, så kanske vi inte är kapabla till att höra på.

Det är i denna gråzon vi anser att motivbegreppet som analysredskap i den biståndsdiskurs vi försöker tolka befinner sig. Egentligen kanske det är så enkelt att man istället borde våga släppa garden och faktiskt lära sig av de misstag som man gjort i biståndsarbetet som ovan nämnde respondent resonerade. Detta är förövrigt en mycket central tanke i doktrinen Parisdeklarationen, men samtidigt ska man vara medveten om att det tog sina år för att man

skulle komma fram till det. (Regeringskansliet, 2011) I Kenya har biståndsarbetet länge bedrivits efter devisen att inte göra om det som kolonistörerna gjorde fel. Frågan är om det verkligen inte är så att vi håller på att göra om samma misstag en gång till, om vi inte inser våra begränsningar som givare.

5.2 På vilket sätt påverkas förhållandet mellan givare och mottagare av det kulturella avståndet?

När vi inledde denna studie gjorde vi det utifrån ett kritiskt förhållningssätt till hur biståndsdiskursen ser ut. Vi har försökt besvara hur motivbegreppet tolkas utifrån det kulturella avståndet, där våra respondenters svar visat att begreppen hör ihop. Detta inte minst när det handlar om identitetsfrågor där givarna själva upplever ett visst mått av självförverkligande inom projekten. Studien har alltså visat att vi inte kommer ifrån det maktförhållande som V.Y. Mudimbe uttrycker som den "koloniala logiken". (Thörn (red.). 1999, s.26) För oss betyder detta att vi är kvar i ett system där det kulturella avståndet närmast omedvetet får oss att definiera en av parterna i biståndsarbetet som "vi". Vi gestaltar detta med ett exempel: I vår organisation, där vi alltså har för avsikt att starta en skola inom ett år, anser vi oss arbeta för att aktivt höra på vad värdbefolkningen anser sig behöva. Vi arbetar alltså inte utifrån devisen "positiva trender ger ökat bistånd", som vi sett Sida förespråka, utan snarare tvärtom: "negativa trender, ökat samarbete". (Jfr s.30) Inte heller har vi, likt en av de största svenska aktörerna på biståndsmarknaden, 13 % i administrativa kostnader (vilket framgick i en mailkorrespondens), utan allt sker på helt ideell basis. Trots detta benämner vi Sida och den beskrivna biståndsaktören som "vi".

Borde vi istället inte definiera oss som mer lika respondenten John, eftersom han arbetar på ett sätt som vi eftersträvar? Vi har mycket svårt att se att det beror på hur vi ser ut, alltså i viss utsträckning det geografiska avståndet, utan det handlar nog snarare om att vi ser våra kulturella skillnader som avgörande. Ett ofta återkommande resonemang i studien har varit ifall detta är möjligt att ändra på? Respondenten Jacob, som arbetar på Sida, definierade denna tanke som förbjuden när man bedriver biståndsarbete, vilket tidigare berörts. Intressant är att vi definierar oss som "vi" med honom just p.g.a. hans profession, trots att vi skiljer oss i en så pass grundläggande fråga. Dessutom är han född i Nairobi, men då han kommit till Sverige och levit i denna kulturella diskurs, får det oss att se samröret med honom. Vår slutsats landar här någonstans; anledningen till att vi tolkar motiven till bistånd olika kan inte begränsas till det kulturella avståndet, utan istället till de olika diskurser vi befinner oss i. Dessa kulturella olikheter är otroligt viktiga att beakta, inte minst i biståndsarbetet. Vi måste inse att vi befinner oss i olika diskurser här i Sverige. Som exempel på detta kan respondenten Michaels val gentemot sina vänner beröras. Han menar att han, för att orka med, ibland måste få gå ur sin roll som biståndsarbetare och bara vara en "vanlig" kille. För de personer som arbetar i värdlandet är inte detta möjligt! Därför måste vi beakta att vi kommer befinna oss i olika diskurser, som beror på det kulturella avståndet mellan givare och mottagare och vi kommer fortsätta tolka motiven olika i biståndsfrågor.

Ett ytterligare konkret exempel som belyser detta, vilket framkommit under våra intervjuer, handlar om hur vi som forskare förhållit oss till våra olika respondenter ur ett perspektiv på makten kontra kunskapen. När tidigare nämnde John upprepade gånger talar om att det faktiskt finns kunskap i slummen, så lyssnar vi inte. Han fick återkommande under intervjuerna påvisa att det arbete som värdbefolkningen gör, sker utifrån beprövade kunskaper. Detta kan ställas mot hur lyhörda vi varit gentemot Martins beskrivningar av t.ex. hur lyckat biståndsarbete ska se ut. Då hör vi på, på ett sätt som om han sitter inne på den

allsmäktiga kunskapen. Förmodligen beror inte detta på språket, utan snarare på att vi i vår diskurs är så inpräntade i att vårt tänk är det rätta. Hade John däremot fokuserat på något som vi ansett vara rätt, samt säkert även om det varit något vi förväntat oss, så hade vi förmodligen tagit till oss det mer. Man skulle alltså kunna hävda att han förlorar bestämmandet över vad som är kunskapen, då vi inte ser att han har makten. Den postkoloniala tänkaren G.V. Spivak berör detta, när hon menar att man inte ska ”förkasta värdena, utan istället fokusera på att kritisera tolkningsföreträdet”. (Thörn (red.) 1999, s.47) Frågan är om vi är kapabla till detta? Är vi inte det känns slutsatsen väldigt bitter. Samtidigt är det av den anledningen förmodligen extra viktigt att vi känner till de svårigheter som den maktstruktur som finns inom den beskrivna biståndsdiskursen innebär, för att vi ska kunna förhålla oss till den och få till en förändring.

5.3 Hur påverkas projektens resultat av maktstrukturerna?

Som framkommit under rubriken ovan anser vi att maktstrukturen alltså påverkar biståndets utformning, framförallt eftersom den som har makten även har ett tolkningsföreträde till vad kunskapen är. I sammanhanget är det alltså inte tvärtom, så som Francis Bacon tes om att ”kunskap är makt” uttrycker. (jfr t.ex. Liedman, 1997) Detta val uttrycks enklast med ett ord: pengar. Anledningen till detta anser vi vara för att det är pengarna som styr och ges en särställning framför andra motiv inom biståndsdiskursen. Om en rik person har pengar och en idé om vad han vill använda de till, blir det för den person som sitter på kunskapen om vad som skulle behövas i mottagarsamhället, att rätta sig efter detta. Pengar är alltså makt. (jfr Singer, 2009). Samtliga av våra respondenter har uttryckt det som nödvändigt att kunna redovisa vad pengarna använts till, varför en stor vikt inom biståndsarbetet läggs på mätbara resultat. Det är detta respondenten Jacob menar när han talar om att: ”Skattebetalare vill se tydliga resultat på vad deras pengar används till, det är vårt enda sätt att främja att de accepterar att ge.”

Samtidigt, och det här får man inte glömma i sammanhanget, har det varit viktigt för våra respondenter att påpeka att resultaten i sig inte skapar en positiv förändring. T.ex. menar Forum Syd att kraven på bl.a. ökad dokumentation och långsiktighet finns där för att man i ett längre perspektiv ska kunna sluta med bistånd. Det är ett dilemma som samtliga organisationer ständigt får arbeta med. Värdbefolkningens kunskap är viktig för att skapa koherens i arbetet. Här blir maktstrukturerna ur ett resultatperspektiv mycket intressant, för räcker det verkligen att ”sitta med armarna i kors och vänta på eget ansvar”, som en av respondenterna uttryckte det? Vår bestämda åsikt är att man ständigt måste ifrågasätta maktstrukturerna och därmed även den diskurs biståndsarbete befinner sig i. Ett sådant grepp är att markera hur man förhåller sig till olika begrepp, där vi i denna avslutande del exempelvis använt ordet värdbefolkning istället för lokalbefolkning. Ett tydligare och mer genomgående ställningstagande har från vår sida varit att använda ordet mörkhyade istället för svarta, trots att nästan all litteratur vi läst inte gjort det! Vi menar alltså att det måste till förändring på många plan. Ska givandet inte bara leda till mer givande, måste man bli mer öppen för vad som är biståndsprojekts egentliga resultat. John uttryckte t.ex. att han knappt sett ett enda projekt som inte skapat någon form av positiv utveckling i Nairobis slumområden. Trots detta erkännande av lyckat biståndsarbete, visar våra andra intervjuer att organisationer och bidragsgivare är av en helt annan åsikt (t.ex. när Michael uttrycker att bara drygt hälften av organisationens projekt kan ses som lyckosamma). Den självklara frågan är då om det inte är något som är fel i vår syn, som givare, på bistånd?

5.4 Förslag på förändring

Från början hade denna studie inget uttalat fokus på att kunna leda fram till några egna forskningsresultat. T.ex. tänkte vi oss att vårt problemområde möjligtvis var för uppenbart partiskt och visst har en del resultat blivit som vi trott på förhand. Trots detta anser vi ändå att studien visat på en del förslag som skulle kunna skapa en större koherens mellan hur våra olika respondenter tolkar sina egna och andras motiv till bistånd. Dessa stolpas upp här, även om vi är fullt medvetna om att det är svårt med konkretisering när det handlar om tolkningar:

- Vi måste verkligen anstränga oss i biståndsfrågor för att inte bara lyssna på vad den andra parten säger, utan även höra på.
- Det krävs en tydligare medvetenhet över vårt språkbruk, eftersom begrepp påverkar och bibehåller maktstrukturerna. Ett exempel som vi i denna avslutande diskussion medvetet arbetat med är *lokalbefolkning* kontra *värdbefolkning*.
- Andra faktorer än pengar borde lyftas fram när det handlar om resultatredovisning, för att skapa en mer jämlik struktur.
- Redan i uppstartsprocessen av ett projekt bör samtliga inblandade parter finnas med i ett utbyte. Detta då idéer är svåra att överföra, varför de bör utformas tillsammans.
- Vidare bör man fokusera mindre på hur vi tänker olika och istället acceptera att vi tänker olika
- Man bör arbeta mer aktivt än vad man gör idag för att få bort begreppen ”vi” och ”dem” i biståndsprojekt.
- Maktstrukturerna måste medvetandegöras och ifrågasättas!
- Eftersom projektens resultat kan vara svåra att bedöma kan man inte dra förhastade slutsatser.
- Slutligen kräver biståndsarbete en tanke om att förändring är möjlig. Ett deterministiskt förhållningssätt skapar inga möjligheter till positiv utveckling.

5.5 Vad studien har för påverkansmöjligheter

Vi har utkristalliserat framförallt tre områden där denna studie har möjlighet att påverka, förutom att det som ovan nämdes kan vara ett inlägg i den allmänna debatten om biståndsarbete. Det första handlar om möjligheterna till förändring i skolan, det andra om hur det påverkat vår egen framtida yrkesroll och det tredje berör hur studien påverkat vår egen tolkning av vårt eget biståndsarbete.

När det handlar om utbildningsvetenskap och i synnerhet svenska grundskolor är förändring svår att få till. Vår förhoppning med denna studie är att arbetet med internationalisering kan ta sin början i skolorna, för att sedan kunna skapa en förankring i samhället om vad det innebär att bistå ett land. därför att vi ser en trend i dagens skola där internationaliseringen anses vara allt mer viktig, samtidigt som det inte finns några tydliga riktlinjer för hur det ska gå till. Forskaren Magnus Dahlstedt berör i sin artikel *I val(o)frihetens spår* (2007) hur det kommer sig att förändringar är så svåra att få till i skolan. Han menar att detta beror på att ”den demokratisyn som idag värnas i skolpolitiska sammanhang har huvudsakligen individualistiska förtecken”. Aktörerna i det svenska samhället vill alltså inte förändra systemet så pass mycket som det skulle krävas. Under den intervju som genomfördes med Jacob från Sida, lyftes även detta nämnda perspektiv. Han hävdade att ”den förändring som är möjlig inom biståndsdiskursen, kräver att man börjar tänka helt nytt. Vad borde då egentligen

ha större påverkansmöjligheter än skolan, som når samtliga personer i samhället?” Man kan då ställa sig frågande om varför man inte ser detta; beror det på ointresse eller på att man ännu inte i skolan förstått vilka möjligheter biståndsdiskursen har för detta arbete? Magnus Dahlstedt (2007) menar vidare att skolan har dessa påverkansmöjligheter, men att det är svårt att genomföra. Detta eftersom verksamheten fokuserar så mycket på att sätta individen i centrum, varför eleverna ”avskärmas från reellt existerande villkor, som om ojämlikheter inte existerade”. (2007, s.35) Trots detta menar vi att biståndsarbete kan användas som ett pedagogiskt medel. Ett exempel är i det arbete som i skolor idag krävs för att bemöta den ökade rasismen och främlingsfientligheten. Vår studie har berört hur svårt det är att sudda ut skiljelinjen mellan ”vi” och ”dem” som maktstrukturer, men vi menar att en förändring är möjlig just om skolan aktivt arbetar med att fokusera på att lära av olika kulturer.

Vidare anser vi det värt att nämna att denna studie dessutom förmodligen påverkat vår framtida yrkesroll som lärare. Att genomföra en diskursanalys får en att fundera över hur ens egna tolkningar och uttalanden förhåller sig till den praktik man utövar. Som lärare är man ständigt i kontakt med elever som ser upp till en och förväntar sig att man ska ha ett svar; man befinner sig alltså i en tydlig maktsituation. Som studien visat är denna roll något man måste förhålla sig till, där ens tolkningar av olika situationer blir avgörande för hur resultatet gestaltar sig. Har man detta i åtanke har man ökade möjligheter att faktiskt kunna forma individer som själva tar egna välgrundade beslut.

Den tredje påverkansmöjligheten som denna studie har, handlar i grund och botten om oss själva. När vi gick in i vårt eget biståndsprojekt som syftade till att starta en skola för slumungdomar i Nairobi, Kenya, var vår utgångspunkt att vi skulle förändra och att vi visste hur detta skulle göras. För oss var det självklart att skola och utbildning var det som ledde till en positiv utveckling för samhället. Intressant att beröra här är återigen det faktum att olika länder fokuserar på så olika saker för att bistå just samma slumområde i Nairobi. John beskriver ju lyckade exempel där många länder “are reaching to the youths and they are trying to help them to discover their talent through the sports”. Den verklighet vi själva befinner oss i kommer ständigt att påverka våra val och så måste det tillåtas vara. Vi är lärarstuderande, där förstås skolor ses som räddningen på det mesta och vi är en del av det svenska samhället där man ända sen Kalla kriget och missionärsresorna, fokuserat kring att sprida kunskap. Detta har man ”faktiskt tillåtits göra det, p.g.a. sin neutralitet”, som en respondent förklarade hur vi kunnat hamna här. Det som krävs i vårt fortsatta arbete är kanske just en diskursanalys; en rensning av våra tankar. Detta eftersom vi som håller på med bistånd, hela tiden måste jobba med att försöka förändra vår syn på biståndsarbete.

Avslutningsvis känns det i sammanhanget relevant att fundera över hur vår nyvunna kunskap i denna studie kan överföras till den övriga projektgruppen som håller på att starta skolan i Nairobi. Är det ens genomförbart, då studien visat att man tolkar saker olika trots att man egentligen befinner sig nära varandra? Förmodligen måste varje enskild individ i projektgruppen bilda sig en egen uppfattning av hur detta ska kunna gå till. Vår kritik av biståndsarbete i den form den bedrivs idag, kommer antagligen bli än mer direkt när vi åker och besöker skolan. Självklart kommer vi känna stolthet, men kommer vi även känna oss förmer än värdbefolkningen? Till syvende och sist handlar det kanske inte så mycket om varför man upplever saker och ting olika, utan istället hur man ska förmedla det man känner, utifrån hur man tolkat det samhälle man lever i. Kanske kommer vi inte alltid att kunna höra på vad den andre säger, trots att vi försöker lyssna så gott det går. Då måste vi minnas att vi befinner oss i olika diskurser, men att detta inte behöver vara ett hinder. Se det istället som en möjlighet att lära av varandra.

Litteraturlista

Bergström, Göran. & Boréus, Kristina. (red.) (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. 2.*, [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Dahlstedt, Magnus. (2007). "I val(o)frihetens spår – Segregation, differentiering och två decennier av skolreformer". *Pedagogisk forskning i Sverige*, 12(1), S20-38, ISSN1401-6788. Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet

Doverborg, Elisabeth., & Pramling Samuelsson, Ingrid. (2000). *Att förstå barns tankar: metodik för barnintervjuer.* Stockholm: Liber

Esaiasson, Peter., Gilljam, Mikael., Oscarsson, Henrik., & Wängnerud, Lena. (2003). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad.* Stockholm. Nordstedts juridik

Gustavsson, Rolf. (1972). *Den svarte mannens börda.* Stockholm: Svanbäck & Nymans

Jeppsson Grassman, Eva. (1997). *För andra och För mig.* Stockholm: Graphic Systems

Kuhnle, Stein., & Selle, Per. (red.). (1992). *Government and voluntary organizations: a relational perspective.* Aldershot: Avebury

Liedman, Sven-Eric. (1997). *I skuggan av framtiden: modernitetens idéhistoria.* Stockholm: Bonnier Alba

Linde, Göran. (2000). "Avkolonisering och utbildning i Östafrika." *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 5(3), S193–213, ISSN1401-6788. Institutionen för samhälle, kultur och lärande, Lärarhögskolan i Stockholm

Millwood, David., & Gezelius, Helena. (1985). *Bra bistånd,* Finland: Vaasa Oy

Rundin, Ulf. (red.). (1979). *Tio års bistånd till Kenya.* [Ny uppl.] Stockholm: Informationsbyrå, SIDA

Singer, Peter. (2009). *The life you can save.* New York: Random House Publishing Group.

Stambach, Amy. (2010). *Faith in schools,* California: Stanford university press

Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap.* Lund: Studentlitteratur

Thörn, Håkan. (red.), Eriksson, Catharina., & Eriksson Baaz, Maria. (1999). *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället.* Nora: Nya Doxa

Internetkällor

Vetenskapsrådet (2007): *Forskningsetiska principer*

<http://www.codex.vr.se> (Hämtat 2011-05-04)

Daily Nation (2010-09-03) Kenyansk dagstidning

<http://www.nation.co.ke/News/Kibera%20numbers%20fail%20to%20add%20up/-/1056/1003404/-/13ga38xz/-/index.html> (Hämtat 2011-05-03)

Forum Syd (2010) Fakta om Kenya

https://www.forumsyd.org/templates/fs_articletypa.aspx?id=11709 (Hämtat 2011-04-25)

Forum Syd (2011) Information om Forum Syd

https://www.forumsyd.org/Default_ForumSyd.aspx?id=2181 (Hämtat 2011-04-27)

Skolverket (2006) *Lpo 94: Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet.*

<http://www.skolverket.se/sb/d/468/a/24387> (Hämtat 2011-04-15)

Skolverket (1999) *Att möta det annorlunda*

www.skolverket.se/sb/d/193/url/0068007400740070003a002f002f0077007700770034002e0073006b006f006c007600650072006b00650074002e00730065003a0038003000380030002f00770074007000750062002f00770073002f0073006b006f006c0062006f006b002f0077007000750062006500780074002f0074007200790063006b00730061006b002f0042006c006f0062002f007000640066003500300035002e007000640066003f006b003d003500300035/target/pdf505.pdf%3Fk%3D505 (Hämtat 2011-05-12)

Skolverket (2011a): *Del ur Lgr 11: Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, kapitel 1 och 2*

<http://www.skolverket.se/sb/d/468/a/24386#paragraphAnchor1> (Hämtat 2011-04-15)

Skolverket (2011b): *Del ur Lgr 11: kursplan i samhällskunskap i grundskolan*

<http://www.skolverket.se/content/1/c6/02/38/94/Samhallskunskap.pdf> (Hämtat 2011-04-25)

Sida (Uppdaterad 2010-05-27) Information kring arbetet i Kenya

<http://www.Sida.se/Svenska/Lander--regioner/Afrika/Kenya/>
(Hämtat 2011-04-25)

Wikipedia (Uppdaterad 29 januari 2011) Fakta om Kenya

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Kibera>, (Hämtat 2011-05-02)

Policydokument

Forum Syd (Antagen 2001-05, reviderad **2007-05**)

Mångfalden är vår styrka (Hämtat 2011-04-19)

http://www.forumsyd.org/templates/FS_ArticleTypeA.aspx?id=2208

Pollard, Michael (1994) *Röda Korsets årsbok*. Örebro: Libris

Sida (Publicerad **2009-06-09**, senaste uppdatering 2011-05-10, genom beslut från UD)

Samarbetsstrategi för utvecklingssamarbetet med Kenya (Hämtat 2011-04-19)

<http://www.sida.se/Svenska/Om-oss/Sa-styrs-vi/Policyer-och-strategier>

OECD (2011):

Parisdeklarationen (Hämtat 11-05-09)

http://www.oecd.org/document/18/0,3343,en_2649_3236398_35401554_1_1_1_1,00.html

Svenska regeringskansliet (Publicerad 2008-03-25, uppdaterad **2011-03-10**)

Parisdeklarationen (Hämtat 2011-05-01)

<http://www.sweden.gov.se/sb/d/10422>

Bilaga 1:

Den första halvstrukturerade intervjuguiden,
med en respondent från en biståndsorganisation i Sverige

Bakgrund

Hur började du engagera dig i Kibera? Varför?

Minns du vad du förväntade dig att det kunde leda till?

Vad ser du för olika aktörer i Kibera?

Bistånd och bidrag

Vad anser du är de viktigaste motiven för bistånd?

På vilket sätt tycker du att bistånd bäst bedrivs?

Hur upplever du kraven för att få bidrag?

Problem

Ser du problem i din organisations projekt i att behålla fokus till varför man håller på?

Har du varit orolig någon gång över att det inte har gått rätt till?

Anser du att det finns några dolda motiv när det handlar om biståndsarbete?

Bilaga 2:

Den sista halvstrukturerade intervjuguiden och därmed även förändrad, med en respondent som är handläggare på Sida.

Vilka anser du är motiven till biståndsarbete i Kenya?

Vilka är svårigheterna, med tanke på avståndet mellan givare och mottagare, med att formulera biståndets motiv?

Hur påverkar maktsituationen mellan givare och mottagare hur projekten gestaltar sig?
Är vi kvar i en kolonial struktur?

Upplever du att man kan bli ”hemmablind” i sina motiv till biståndsarbete

Ser du svårigheter med att man kan ha ett s.k. ”inifrånperspektiv” i sitt eget projekt?

Hur anser du att man ska bedriva biståndsarbete för att gynna lokalbefolkningen?

Hur ska man se till så att personer från givarländer fortsätter ge?

Är det viktigt att se tydliga/mätbara resultat av projekten? Varför/varför inte?

Anser du det möjligt att ändra biståndsstrukturen?